AZ ÖREG SZEGED

IRTA:

CSERZY MIHÁLY (HOMOK)

Az „UJ ÉLET“ KIADÁSA 1922.

B64760

AZ ÖREG SZEGED

IRTA:

CSERZY MIHÁLY (HOMOK)

Szeged főtere 1848-ból.

AZ UJ „ÉLET“ KIADÁSA.
1922.

JATE Egyetemi Könyvtár
J000022301

Cserzijmihály
(Homoki)

B 64760

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG 22—2238.

ai nehéz és unott világban már csak a multak emléke képes némiképp' fölüditeni a kedélyeket. Az elmélyedő, szelid emlékezés, mely ugy vonul át lelkünk kárpitján, mint aranyszegélyü fejér báránytelhők az ég kékes mezőjén.

Amig busongó lélekkel az élet örvényeiben bukdácsolunk és minden, amit látunk és hallunk magunk körül, csak a szivünket tépázza: az öreg Szeged patriárchális élete, egyes epizódjai és képei is megnyugtatólag hathatnak az érzéseinkre.

A mai fiatalság talán nem tudja mindezeket élvezni; de a korosabb emberek, kik az irás nyomán fölcsillanni látják ujra a multat, néhány percre megfürösztheti lelküket annak szépségében és vidámságában. Voltaképpen ezért is készült ez a munka, mely a maga szerénységével és igazságával nem akar sem történelem, sem korrajz lenni. Az ifjuság legföljebb a mécs halvány világánál meglátháthatja a különbséget a régi és a mai nagy magyar város élete között. Megseiditheti a magyar lélek kedélyének megnyilatkozását örömében és bánatában.

A gondolat, hogy mindezeket tollhegyre vegyem és rendszer nélkül együvé füzzem, abból az alkalomból született meg, hogy egyik belvárosi kávéház tulajdonosa üzletének „csökk"-jére meghivta a város előkelőségein kivül a szegedi irókat és ujságirókat, hogy az ott leadott „kölcsönt" alkalomadtán kamatostul visszafizessék. Az ujságirók és egyéb müvészek világéletükben könnyüvérüek voltak, a „szivesláttást" kölcsönnek vették s azt — ha elkésve is — gavallérosan vissza is fizették.

Ha most a mult század 50-es éveiben élnénk, (némely dolgokban talán ott is tartunk), az üzlettulajdonos alkalmasint a házaló „virsliseket" és a „pereceseket" hivta volna meg, kik naponkint az egész várost bejárták; minden vendéglőben, korcsmában megfordultak s ezért ők voltak a város eleven ujságai. Abban az időben polgárember ujságot nem is olvasott. Ujság se volt Szegeden, csak a *Szegedi Hiradó* és Pestről hoztak le a nagyfuvarosok egy *Hirmondó* nevü kis ujságot, meglehetősen gyér tartalommal. Hogy mi történik a nagy világban, azt a polgárok és gabonakereskedőktől tudták meg, kik a *Feketesas* vendéglőben börzéztek s ide járattak német ujságot. No meg a „szekérbiró" és a „gyorskocsi" kocsisa volt akkori időben az *eleven ujság*.

A gyorskocsi minden nap négy és öt óra között érkezett meg Temesvár felől . . . A kocsis, mintha az „express" mozdonyvezetője lett volna, kevélyen szállt le a helyéről, a gyeplőket oda dobta a *Hétválasztó* vendéglő kocsisának, aki behajtotta a lovakat a szin alá — ő pedig beszámolt mindenről a „szekérbiró"-nak. Ekkorra persze nagy tömeg verődött össze. Szappanos és hajósgazdák, mészárosok, juhvágók, kik nagy gaudiummal vitték a kocsist a „lacikonyhára" *Buzánéhoz*, a leghiresebb pecsenyesütögető-asszonyhoz, megtraktálták „bőrös-pecsenyével" és foszlósbélü fehér cipóval. Aztán vitték a *Páva* korcsmába sillerborra. Ezt kancsóból itatták vele. Aközben pedig egymás után kinálták jófajta magyar „szüz-dohány"-nyal.

A *vidéki hirrovat* szerkesztője ezek után leadta az összes hireket, miket Temesvártól Szegedig magába szedett. Mik voltak akkor a *helybeli hirek?* . . . Apró pletykák. A rendőrség, törvényszék, közigazgatás nem szolgált hirekkel, kaszinókban és korcs-

mákban kellett őket összeszedni. Például, hogy mit mivelt legujabban *Steinhardt* Náci belvárosi chirurgus „iszák-regimentje?" Mi történt a szabadkai-utcai Sándor-féle korcsmában csipetes csirke-paprikás után? Mi ujság az alsóvárosi „vörös-barát"-ról? Cseh Daninak, a cérnát vásárolni hintón járó szabómesternek tréfás élményei. Holló Kata korcsmárosné uri vendégeinek mulatozásai. Rieger Hanzinak a „hájfejü Antal urral" való tréfálkozásai . . . Ezek és ezekhez hasonló dolgok.

Együgyü, boldog korszak volt ez akkor. A városi szenátor (tiszteletbeli állás volt ez abban az időben) pénteken kora reggel bottal és hosszuszáru tajtékpipával vitte haza a füzfavesszőre füzött „egy főzet halat" és hóna alatt a *fehér „selyem-cipót"*. Az élet mulatozással telt el. Az ünnepek templombajárással és utána kellemes időtöltéssel. Születésnap, névnap, csökk, disznótor, kukoricafosztás, szüret, lakodalom, céhlakozás, kompánia-tál stb. cim alatt ki nem fogyott a nép a mulatságból és az ezt követő kállátózásból.

A *„kávéház-keresztelésen"* nem a fiatalságot néztem, kik olyanok voltak, mint tölgyerdőben a csemetefák, kikből „óriások" is lehetnek idővel, ha ugyan le nem töri lombjukat az élet tépázó vihara, melyet még hirből sem igen ösmernek. Nem a fölsikoltó jókedvet hallgattam, a szellemes politikai megjegyzéseket is elhagytam surranni fülem mellett (kivéve az országos nevü kiváló költőét, *Juhász* Gyuláét, aki fekete „rengey-szakállal", tüzes tekintettel és magasan szárnyaló ihletettségével ugy hatott reám, mint egy jövőbelátó és néző próféta, aki sulyos szavakat és jóslásokat mert vágni — az akkor még nagyon is „tiltott" időben — egy politikai párt bamba arcába, mely párt egyik ottlévő reprezentánsa fájó szivvel és komoly neheztelésel iktathatott be abba a nagy, fekete protocollumba, ami egykor szomoru képét fogja nyujtani a már akkor is veszedelmesnek látszó politikának a magyar Haza horizontján), hanem azon tünődtem, hogy hová iramodott a kávéházak és vendéglők tulhajtott fényüzése, félszázad alatt! . . .

Érdemes és egyuttal érdekes is volt visszaringatni lelkemet a multba. Abba az időbe, mikor a szabadságharc után a társadalom mozgató szervei megszüntek és vele a közélet világitó fáklyái kialudtak.

Kioltotta őket az *„önkényuralom"*. A társas egyesületek országszerte megszüntek, igy Szegeden is. Az embereket tehát a társas érintkezés vágya odavitte, ahová a hatalom durva keze nem ért el: *a nyilvános helyiségekbe*. A kávéházakba, vendéglőkbe, kaszinókba és kurtakorcsmákba. Persze abban az időben még nem volt annyi mulatóhely Szegeden, mint ma van s ezért meghittebbek, kellemesebbek is voltak ezek a nyilvános helyiségek. Ismerősök, jóbarátok, mind megannyi kesergő hazafi itt adtak egymásnak találkát (a záróra este 8 órakor volt akkor és nem mint ma, éjfél után 2-kor). Itt közölték egymással a gondolataikat, panaszaikat, bánatukat, reményüket és bezzeg a politikáról is ejtettek kesergő szavakat, de csak ugy suttyomban, hogy a „policáj" fülébe ne menjen.

Ebben a sirva-vigadó időben Szegeden csak két kávéház volt. Az egyik az *Arany-oroszlán*-hoz czimzett, az Iskola-utcában, amit a Klauzál-téren az őszszel keresztelt el a tulajdonos „Emke-kávéház"-nak. Ezt a kávéházat *Strőbl* József (akit becézve *Pepibácsinak* neveztek) az árviz után hozta át ide, fölépitvén a diszes nagyházat (akkor még „palotát"), amelynek alsó keleti helyiségeit kávéház céljaira rendezte be. *Strőbl-kávéház* volt a neve, később lett *Belvárosi-kávéház*. A régi *Oroszlán* (kurtán csak igy nevezték) hires kávéház volt. Körülbelül két évtized társadalmi középpontja az öreg Szegednek. Ide járt „feketézni", „kapucinerezni" és vasárnaponkint ebéd után *Erdélyi* Náci muzsikáját hallgatni mindenki — urak és parasztok egyaránt. Nagy tajtékpipás, jobbmódu külvárosi polgárok, belvárosi kereskedők és iparosok, „beamterek", sőt még a „toronyalattiak" is. Sőt Weitzenkorn ur is, az akkori „megyefőnök", aki rendszerint egymagában üldögélt egy kis fekete márványasztal mellett, mivelhogy szégyen volt magyar embernek vele érintkezni.

A nagyház fölépitésével és az *Oroszlán* áthelyezésével előnyösen megváltozott a Klauzál-tér képe. Eltünt a város szivéből a Tóth Julcsa-féle („bagolyvár" néven ösmeretes) házzal egynivóju és szintén elsülyesztett romépület, melyben a *Holczer*-féle nagy posztó-kereskedés, a *Kapcsándi*-féle hires mészárszék, továbbá néhány jelentéktelen üzlet és iparosmühely volt.

Az „Oroszlán-kávéház“ ezidőben történt áthelyezésével és névcserélésével elvesztette régi jellegét. És természetesen hatáskörét is. Mert ide már nem a Weitzenkorn ur katonái által ellenőrzött busongó és titkon politizáló vendégek jártak, hanem a kisalkotmány után lassankint teljesen szabaddá lett polgárok. A berendezése is más célra tette hivatottá. Kellemes szórakozóhely, nagyvárosi kényelemmel berendezett elit-kávéház lett belőle. Szeged uritársadalma kereste fel a nap minden szakában. Közte a *királyi biztosság* tisztviselői, katonatisztek és a „Hungária-kávéház“-ból átkvártélyozódott ujságirók, irók és egyéb müvészemberek. Akkoriban más élet volt a szegedi ujságirók, irók és egyéb müvészek körében, mint amiő most van jó néhány esztendő óta.

Pósa Lajos (a nagy ellenzék) ugyanis nem egyszer olvasta föl a „nagy-asztalnál“ legujabb verseit. Mikszáth is bemutatta hires borgisát, a *Filcsik uram*-at, mely később novella alakban angolul is megjelent. *Kacziányi*, a hirneves festőmüvész olykor az egész társaság előtt elrészletezte egy-egy ujabban készitendő festményének tárgyát, sőt Békefi Antal hires bariton hangjával nem átallotta *Dankó* Pista friss nótáit bemutatni vacsora utáni „spriccerezés“ idején, hogy legyen min vigadni vagy szomorkodni a cigányszoron. *Palotás*, az örökifju ezredes akkor még daliás legénykе volt; a többi pedig . . . hogy is állunk! . . . igen a többi . . . ó, azok már „virágos hant alatt“ pihennek és csak emlékünkben élnek . . . De igen . . . még van egy! . . . *Terestyéni* Gyula, az öreg *Csényi*, az elfelejtett szegedi magyar iró, aki a multak hangabokros ösvényein ballag szomoru lemondással és rezignációval és nézi nézdegéli a nefelejcses, pipacsvirágos Alföld soha el nem száradó virágerdőjét, melyet poétalélekkel szines, eleven tollal gyüjtögetett immár közel ötven esztendő óta a magyar népies irodalom gazdagitására. Csak egy büszkesége, egy elégtétele van még az öreg költőnek, az tudniillik, hogy „az alma nem esett messze a fájától“, mert hallja idegen tájakról is a hirt: a Gyulus még nagy ember lesz, öreg Csényi! . . .

A *királyi biztosság* elnevezés alatt azok a Tisza-Kálmán-miniszteriumából összeválogatott urak értendők, kik a „fehér gróf“ *Tisza* Lajos vezetése mellett kerültek le — mint kirendeltség — Szegedre, hogy az

árviz által elpusztitott várost főnix-madárként föltámasszák. Ezek között volt *Lechner* Lajos, *Wein* Aurél, *Pártos* Gyula, *Kende* Pál, *Porzsolt* Gyula, *Ketemen* Mór, *Stelczel* Frigyes, (akinek „Stelczel-papa" nevet adott a becéző szegedi nép) és a városnak nem rég' elhunyt „kegyelmes ura", *Kállay* Albert, aki a legbizalmasabb embere volt a grófnak és mint szegedi főispán, reprezentánsa is maradt tizenöt esztendeig. És még sokan.

A „Strőbl-kávéház" nem csak berendezése által lett hires és fölkapott, hanem a „kiszolgálásáról" is. És ami a legvonzóbb volt: a *feketekávéjáról*. Ez a „nagyasszony" érdeme volt, aki kiváló üzletasszony léttére nagy gondot forditott a messze-hires „Strőbl-féle feketekávéra". A régi tradicióból csupán a cigány maradt meg, *Erdélyi* Náci, később *Urbán* Lajos, kik vasárnap ebédutánonkint huzták az akkor már szabaddá lett magyar nótákat.

Az ujságiróknak valóságos „klubjuk" volt a *Pepi* bácsi kávéházában. *Pósa* Lajos és az állandóan virzsiniázó *Mikszáth* Kálmán voltak a nagy márványasztal rakétái (még akkor is, ha „alsóztak"), kik körül a szegedi irodalom és müvészet minden számottevő tagja csoportosult, eregetvén kiki a maga röppentyüit. *Székács* Gyula a Konstantinápolyban elhunyt kiváló zeneszerző is törzsvendég volt ebben a bohém társaságban. Esténkint, vacsora után a Prófétából bevonult *László* Gyula polgármester helyettes és *Kátay* Pista — az *ivást*, *Babó* Emil — a *kártyázást* tökélyre vitt „müvészek", továbbá *Szluha* Guszti az „angolvérü" főkapitány, *Cserey-Szinéri*, az orvos-iró, *Sziráky* József késesmester, a hires „szögedi halbicska" föltalálója, aki nem csak gyártmányairól lett hires ember, hanem Mikszáth novellája nyomán arról is, hogy egy izben meglátogatta egy angol kereskedő és ezer halbicskát akart nála rendelni. Sziráky bátyánk nagyot nézett az okkuláré fölött és azt mondta:

— Nem vállalkozok rá, kéröm.

Az angol elment, gondolt valamit a magyarokról, az ismerősök pedig faggatták a „kis" Szirákyt:

— Osztán miért nem csinál Józsi bácsi ezer halbicskát?

— Nem volt az az angol egészséges eszü, bolondnak mög nem csinálok.

— Miért?

— Egy embörnek elég egy bicska is, csak az eszetlennek köll ezör.

Alapjában Sziráky bácsinak volt igaza, mert jól tudta, hogy az angol neki akar az ezer bicskával konkurrenciát csinálni, — de nem mondta a kis öreg s igy sokan abban a téves hitben voltak, hogy mégis csak igaza van az ánglusnak: a magyar emberben nincs vállalkozási szellem! . . .

Azután ott füstöltek a hosszu márványasztal körül a kiadók is, kibicelni az „alsós"-hoz. Pár év mulva *Gárdonyi* Géza is lekerült Szegedre és megvivta első szegedi párbaját *Ujlaki* Tónival, aki két hónapig nyomta utána az ágyat és ezalatt fogadalmat tett önmagának, hogy életében többé nem fog párbajozni. Ez volt ugyanis a tizenkettedik párbaja, a tizenhardikat tehát óvatosan kerülte. Talán ez a babonás szám is hozzá járult ahoz, hogy olyan alázatos és engedelmes természetü legyen halála napjáig a kedves *Uriel*.

Gárdonyi Mikszáthot váltotta fel a Szegedi Napló redakciójában. A „nagy palóc"-ot Tisza Lajos magával vitte Budapestre a T. Ház rovatának megteremtésére. Mikor elment, Gárdonyi megjegyezte a kávéházban:

— Üresen kellene hagyni a széket, ahol Kálmán ült, mert ez a hely szent hely.

Valakinek az az ötlete támadt a „kávéház-keresztelésen", hogy *Mikszáth-kávéháznak* kellett volna elnevezni a régi Ströbl-kávéházat *Emke* helyett. Talán igaza is volt! . . .

A másik a *Wagner-*, később *Hungária-kávéház* az Iskola-utcában a régi gimnáziummal szemben. Ezt az épületet *Csiszár* János alsóvárosi jómódu fakereskedő és gazdaember épittette 1860-ban. Méltó versenytársa volt az Oroszlán-kávéháznak. Étterme is volt és később szállodai szobák is nyiltak az emeleten. Bátran lehet mondani, hogy ez az üzlet volt a legszerencsésebb az öreg Szegeden. Mikor az 1879-es nagyárviz (a kicsi 1834-ben volt) eltemette a várost, az Iskola-utca és a Hungária sokáig szárazon maradt. Akkor *Juránovits* Ferenc (a szegedi vendéglősök ma 82 esztendős nesztora) volt ez üzlet bérlője. Az óriási idegenforgalom tehát itt bonyolitódott le a városban. A szobák száma természetesen kibővült, sőt gyakran a

Szeged Egyetemi Könyvtár

mellékhelyiségekbe, folyosókra is kerültek ágyak a vendégek részére. Zsufolásig telve volt állandóan a kávéház és az étterem is. A Hungária hosszu ideig aranybánya volt. Juránovicsnak, mint vendéglősnek, van a legérdekesebb pályafutása Szegeden. Husz éves korában került a Hétválasztóba, onnan a Feketesasba, aztán a Prófétába, innen a Hungáriába, Európába és végül a Tiszába. Két világkiállitáson is részt vett és szerzett becsületet a magyar konyhának.

Az emlitett két hires és forgalmas kávéházat megelőzte időben még két más belvárosi kávéház. Az egyik a mostani Klauzál-téren volt, ott, ahol a Kelemen-utca van manapság. A Kelemen-utcát a „királyi-biztosság" nyitotta ki, hogy a Zrinyi-utcának egyenes folytatása legyen a Szabadság-térre, a mai Széchenyi-térre, mely a Zsótér- (mostani Wagner) ház és a Kiss Dávid-féle palota által határolt épülettömbbel az 1870-es évek első esztendőiben történt épitkezés következtében rövidült meg. Az előtt kiterjedt egész a Kárász-házig, melynek történelmi nevezetességü erkélyén nem egyszer hangzottak el erős politikai beszédek. A Kiss Dávid-ház helyén állt a régi Szentháromság-szobor, ami a hatóság jóvoltából a város istállójába került „tyukülőnek". A Kelemen-utca kinyitásával (Az utcát *Kelemen* Mór igazságügyminiszteri osztálytanácsosról nevezte el a király-biztosság, aki Szeged ujjáépitésének hatalmas munkájában jelentékenyen részt vett a város rendezésével és szabályozásával járó kisajátitási műveletek vezetése körül. Ő volt a szegedi várnak 1879-től a lebontás napjáig utolsó polgári parancsnoka) könnyen meg lehetett közeliteni a régi szinházat, melyet 1856-ban *Hoffer* Károly és *Heszler* (Heszlényi) József épitészvállalkozók épitettek föl a belvárosi kisdedóvó-intézetnek két utcára szolgáló nagy telken, ott, ahol jelenleg a Haggenmacher-nagyvendégő van.

A szinház fedett szinpadból és fedetlen nézőtérből állt, oldalt emeletes páholyokkal, hátul mély karzattal, a földszinten pedig zártszékek padsoraival. Az egész alkotmány fából volt és 30 esztendeig szolgált a magyar Múzsa otthonául. És mintha csak a Gondviselés ölelte volna szárnyai alá, dacára a kezdetleges világitási és egyéb gondatlansági állapotoknak, továbbá, hogy a szinpadon és mögötte borzalmas tüzfészek volt, mert ott halmozták föl az összes diszlete-

ket és szerelvényeket, soha semmiféle katasztrófa nem fenyegette. Az öreg „Szinház Miska" bácsi volt az épület és az összes rekvizitumok gondozója, aki nagy borkedvelő és elég goromba ember volt és gyakran verte a mellét, hogy „amig ő áll a szinház élén, addig nem kell semmitől sem félni" . . . Egyszer mégis az Isten keze őrizte meg a teljes elhamvadástól. Műkedvelők játszottak benne, a *Viola* került szinre s hogy megadásra kényszeritsék az „Alföld haramiáját", a szalma-kunyhót, ahol a betyár rejtőzködött, petróleummal alaposan leöntötték és fölgyujtották. Viola ugyan nem ugrott ki a kunyhóból, ellenben olyan füst tódult ki belőle, hogy a nézők fuldokolva kapkodtak levegő után. Jellemző, hogy azért senki sem vesztette el a fejét, maradt kiki a helyén s onnan kiáltoztak a szinpad felé:

— Micsoda izléstelenség ez! . . . No ez mégis csak disznóság!

Ebben a szinházban került szinre *Palotás* Fausztinnak, az országos nevü kiváló irónak (aki mint a magyar nemzeti hadseregnek vitéz ezredes-katonája, országos körutjában lelkesitő szónoklatot tartott hónapokon át a hazaszeretet szent érzésének a szivekbe való plántálása és a zsoldos-hadsereg szervezése érdekében) több jeles népszinmüve került szinre szép sikerrel. Igy a *Táltos*, mely a kolozsvári nemzeti szinház pályázatán dicséretet nyert. *A falu legszebb legénye*, mely *Nikó* Linának, a Vigszinház művésznőjének jutalomjátékára került szinre. *A csősz unokája*, a *Margit menyem*, melynek zenéjét *Tisza* Aladár, a hires zeneszerző, zeneiskolai igazgató szerzette. A műkedvelők lelkes tábora, köztük *Terestyéni* Gyula iró (akinek néhány népszinművét szintén játszották az öreg szinházban), *Szekula* Antal, volt telekkönyvi vezető, *Szekula* József rendőrbiztos, *Kempelen* Győző szerkesztő, *Keméndi* Nándor városi tisztviselő, *Nagy* Sándor iró, *Szakáll* József iparos, kitünő tenorista stb. érthető lelkesedéssel játszották az akkori idők hatása alatt irt nemzeti irányu szinműveket.

A „régi" szinháznak kedves és szép multja van művészeti szempontból is. Nemcsak itt éledtek napnap után az emberek lelkében az ujra szárnyakat nyert hazafias érzések, hanem az ország szinművé-

szeének halhatatlan nagyjai is felejthetetlen emléket hagytak maguk után a rozoga deszkákon való fellépésükkel. Igy *Hegedüs* Lajos, *Paulay* Ede, *Egressy* Gábor, *Molnár* György, *Szigeti* József, *Latabár* Endre, *Follinusz*, *Felekyné Munkácsi* Flóra, *Klárné*, *Prielle* Kornélia stb.

A magyar szinészek igazi mecenása ekkor *Kárász* Benő horgosi földbirtokos volt.

A mai Kelemen-utca helyén állt kávéházat *Nemzeti-szállodának* nevezték. Néhány vendégszoba is volt a kávéház mellett, ezért nevezték „szállodá"-nak. Csinosan berendezett és szakszerüen vezetett kávéház volt ez is, azonban az akkori társadalomnak már sok volt s a megszokott *Arany-oroszlán* és *Hungária* mellett nem volt képes fönnállani. Az árviz előtt pár évvel megszünt.

A másik kávéház az Oroszlán (most Tömörkény István) utca és Nádor-utca sarkán volt. Ott, ahol a háboru előtt lebontott apró házak helyén a *Városi zenede palotája* árván maradt telke éktelenkedik, senki által meg nem látott szemétdombjaival. Ezt *Kávéforrás*-nak nevezték. Arról volt nevezetes, hogy a Polgár- és Margit-utcák táján székelő és 1829-ben *Fadgyas* Pál ügyvéd elnöklete alatt alakult *Szegedi Kaszinó* ide helyezte át „hivatalos" helyiségét, a kávés részéről történt azzal a kikötéssel, hogy a tagok kötelesek törzsvendégként a kávéházba járni. Ez a kávéház a mult század 40-es éveiben a „Nemzeti" szállodánál jelentkezett betegség folytán szintén megszünt. A Kaszinó ekkor árván maradt. De nem sokáig, mert *Wőber* György főbiró, ki később a pozsonyi országgyülésen, mint szegedi követ szerepelt, uj és alkalmasabb helyet talált a Kaszinónak, mely ekkor, hogy megkülönböztesse magát a *Felsővárosi társalkodási egyesület*-től, melyet általánosan *Kis-Kaszinó*nak neveztek, *Szeged-belvárosi kaszinó* cimet vette föl és a „kellemes és hasznos olvasás mellett a nemesebb társalkodást és az egyesület körén kivül a közmulatságok sikerére és a nemzeti szinészet előmozditására hatni" — tüzte ki alapszabályszerü céljául. Ennek meg is felelt az egyesület, mert a *Hazai és külföldi tudósitások*, a *Tudományos gyüjtemény* folyóiratra és több *német* lapra előfizetett a vezetőség és Wőber után következett *Götz* János uj elnöknek első

dolga volt a billiárd- és wist-asztaloknak beszerzése. A német lapokra való előfizetést ugyan nem lehet felróni, mert hiszen akkoriban magyar ujság alig volt még a fővárosban is és a Szegeden domináló uricsaládok legnagyobb része német származásu (de magyar érzelmü) volt.

A Szeged-belvárosi kaszinó ekkor az iskola-utcai Dáni-féle házba, onnan a Somogyi-utcai ugynevezett *fekete házba*, majd a Csongrádi-takarékpénztár régi, lebontott épületébe került. Oda, ahol a pénzintézetnek jelenlegi palotája áll. Az emeleten több kisebb helyiségen kivül egy hatalmas nagyterem állt a tagok rendelkezésére, melyet gyülekezéseken kivül tánchelyiségül használtak leginkább. Lenn az udvarban gyönyörü liget szolgált a földszinten levő *Szőlőfürthöz* cimzett vendéglő mellé szórakozó helyül, mely délutánonként ugyszólván állandóan tele volt belvárosi polgárokkal, kik hegyibor mellett (akkor még a homoki buckai bor nem volt bevezetve a vendéglőkbe) kuglizással és kártyázással szórakoztak. A vendéglős *Baweschitz* Lőrinc volt. Szorgalmas rémet ember. Hires jó konyhájáról sok dicsérő szó esett akkoriban.

A Kaszinóban itt csakhamar pezsgő eleven élet fejlődött ki. Sok fiatal fiskális tagja volt, kik a politikai kérdéseket is belevitték a társadalmi kérdések mellé az egyesületbe. Parázs vitatkozások voltak, melyek irányt szabtak a közéleti küzdelmeknek. A szabadelvüség eszméi ekkor már nagyban bontogatták szárnyaikat s a pozsonyi egyetemről hazakerült ifjuság lelke tele volt a rohamosan közeledő uj kor viharával. A Kaszinó helyiségeinek egyik részében volt az *Ifjusági-kör*, ahol felolvasásokat tartottak, lapokat járattak s az ugynevezett *arany-ifjuság* jótékonyságot szolgáló, fényes bálakat rendezett, melyek az egykor hires „nőegyleti-bálakat" is tulszárnyalták. Ezek voltak a szegedi uriközönség legvidámabb élite-báljai, melyek arról is nevezetesek voltak, hogy a „szélvészes csélcsap keringők és lélekszakasztó vágtatók" (igy gunyolták akkor a német táncokat) helyett a nemzeti táncot: csárdást, körmagyart honositották meg, ugy hogy az összes nőegyleti-bálak is magyar jellegüek lettek. Azonkivül a városban müködő német szintársulatot, mely az arany-ifjuság szerint izlést tipró aljas bohózataival az erkölcsöt rontotta, megugrasz-

tották és helyébe jónevü magyar szintársulatot hoztak. A nemzeti szinház művészeit vendégszereplésre hivták meg, majd a tagokból műkedvelői társulatot szervez-tek és jótékonycélra tartottak előadásokat. A város társadalmát — mely a német-ajku polgárok széthuzása miatt egyidőben osztályokra bomlott — ismét egysé-gessé és magyarrá tették.

A Kaszinó életében csupán a forradalmi időkben állott be stagnálás. Sőt a császári tisztviselők bántal-mazása miatt több esztendőre be is kellett zárni az egyesület helyiségeit. 1857-ben azután ujra megnyilt a Kaszinó. *Lefter* Mihály ügyvéd, majd *Vadász* Manó lett az elnöke. Hasznos munkáját tehát tovább folytatta s a nemzeti irányzatok és hasznos társadalmi mozgalmak kiinduló helye lett.

1889-ben, mikor 60 éves jubileumát ülte, *Pálfy* Victor városi tanácsnok és *Csikós* József kaszinói igazgatók buzgólkodása folytán mostani helyén mint egy százezer korona költséggel uj palotát emelt az egyesület, melyet *Tisza* Lajos gróf jelenlétében avatott föl. Elnöke ekkor *Pálfy* Ferenc polgármester volt. Lelke pedig az emlitett két uron kivül *Molnár* Pál és az örökifju *Salamon* Zsiga volt, aki császárszakállal, zsakett-kabáttal előkelő és általánosan kedvelt tipusa volt a város uri társadalmának. Minden közügynek lelkes pártolója és előmozditója s a bálakban örökös és kiválóan szakavatott táncrendező . . . Egy fia volt a kedves és kellemes galant-homme Salamon Zsigának: *Salamon* Gyula, aki *Versek* cimü kötetben összegyüjtött nemes költői lélekre valló lirai költeményeivel elsőrangu helyet biztositott magának a magyar szépirodalomban. Mikor legszebb álmainak megvalósitásán fáradozott, mikor csöndes magányos éjszakákon lelkéből, mint csurgó méz, szürődtek ki a becses, szines, érzéssel telt költemények: orvul reá támadt a sulyos szervibaj, lement Kairóba s ott elcsöndesedett a szép reményekre jogositó, rózsás álmokat kergető, fiatal költő szive . . .

Időben jóval fiatalabb, de hazafias ténykedésben méltó párja volt a *Belvárosi Kaszinó*-nak a *Felsővárosi társalkodási egyesület*, melynek a közhasználat-ban inkább csak *Kis-Kaszinó* volt a neve. Az egyesületet *Réh* János ügyvéd alapitotta s az ő elnöklete alatt itt nyilatkozott meg Felsőváros élete és társa-

dalma. *Nagy* Sándor a Szegedi Hirlapó-nak sok éven át volt szerkesztője, aki *Senex* álnév alatt előkelő nevet szerzett magának költeményeivel és szépprózáival a magyar irodalomban, egyik irásában azt irta a Kis Kaszinóról, hogy nagy mulasztás történt az akkori irók részéről, hogy ennek az egyesületnek történetét nem irták meg. Alkalmasint önmagára gondolt Szeged nagy fia, ki öregségében, mint egy modern Coriolán, hálátlansággal vádolva szülővárosát, állandóan Budapesten élt, a *Budapesti Hirlap*-nak rovatait ékesitette klasszikus irásaival s ott is fejezte be munkás életét, olykor-olykor kerülvén csak haza, meglátogatni felsővárosnak akácillatos utcáit és hüségben állhatatosnak maradt barátait. Mert a Kis Kaszinó virágzásának idejében, ő — a fiatal fiskális, a rajongó, mély érzésü igaz hazafi — állt annak középpontjában. Ő inditott meg minden mozgalmat, mely a szegények segélyezésére irányult, ő hozta létre a kisdedovodák létesitésére alakult nőegyletet, ő rendezte több hasonló érzésü jurátussal együtt azokat a ma is emlékezetes nyári táncvigalmakat, melyek előkelőek és fényesek voltak s amelyek anyagilag is jövedelmeztek, ugy hogy különféle segélyezéseken fölül az egyesületnek igen szép könyvtárt is juttattak.

A Kis Kaszinó a mostani pénzügyigazgatósági palotával szemben levő, ma már teljesen elöregedett földszintes házban székelt. Az épület is az ő tulajdona volt. Benn nagy táncterem, kint a ház előtt lombos, árnyas liget tette mindennemü mulatságra, összejövetelre és lakomára alkalmassá a Kaszinót.

Politikai szereplésében is emlékezetes még ma is az 1874-ben fölöszlott egyesület, melynek vagyona ipariskolai ösztöndij-alapitványul maradt fönn. Az egyesület helyiségei sokáig menedékhelyül is szolgáltak a magyar szinészeknek, akiket 1851-ben *Bonyhádi* megyefőnök eltiltott a szinházban való játszástól, mert a „császári tisztviselőket" parodizálták és gunyolták az előadások alkalmával és mert a mind gyakoribb tüntetések a szinházból indultak ki.

Legkimagaslóbb politikai csinytevése volt a Kis Kaszinó aranyifjuságának az a nagy és merész tüntetés, melyet 1860-ban *Nagy* Sándor *Szluha* Gusztival (később Szeged város főkapitánya), *Bakai* Nándorral és a melléjük csoportosult szinészekkel, fiatalsággal

rendezett. Hírül vették ugyanis, hogy *Jombart* Emilnek, az utolsó szegedi megyefőnöknek tiszteletére fáklyásmenetet akarnak rendezni a „császári beamterek" és a német bürgerek közül többen. A kis kaszinóbeliek erre elhatározták, hogy ezt mindenáron meg kell akadályozni. Előbb fölkerestték a „józanabb" bürgereket, hogy álljanak el szándékuktól, ott azonban dölyfösen azt válaszolták:

— Nem lehet lemondani!

— De kell . . . Követeljük!

— Most már azért se! — ütötték mellüket a nyakas bürgerek.

Nagy Sándor erre fölkiáltott:

— Nohát megmutatjuk, hogy azért se lesz belőle semmi.

A véletlen is pártjukra állt. Amig javában tanácskoznak a fiatalok, beköszön hozzájuk egy markos paraszt:

— Adj' Isten!

— Adj' Isten.

— Ki vöszi át tülem ezöket a gyertyákat é?

Nagyot néztek a vezérek, köztük *Nagy* Sándor jogász, akit *„Kis Petőfi"* névvel tisztelt meg a nép, továbbá *Bakai* Nándor, az egykori iparosból lett országgyülési képviselő és az azon időbeli szintársulat jelesebb művészei közül többen.

— Ki küldte kendet ide?

Egy német kereskedő nevét akarta kinyögni a magyar, azonban nem forgott megfelelően a nyelve.

No mindegy.

— Gyerünk csak erre — mondták neki és a paraszt fogta a talicska fáklyát, ment a vezetője után.

Le a Tisza szélére.

— Igy ni. Ide öntse kend bele.

— A Tiszába?

— Hát. Oda, oda . . .

— Beleönthetem, ha ugy parancsolják.

Bele is öntötte.

Jött azután a másik magyar. Azt is levezették. Az is beleeresztette a fáklyákat a Tisza vizébe. Mikor ujra előkerült a markos paraszt, elővette a jobbik eszét és fölokositotta az urfiakat:

— Itt is jó helyön lösznek ezök kéröm! Minek toljuk a Tiszáig — mutatott az öles árokra, ami a Kaszinó oldala mellett huzódott a kis utcába.

— Jó, Hogyne.

Jött azután a bamba „bürger" népség, hogy rendezze a dolgát, a fáklyásmenettel járó tennivalókat Hát kevésbe mult, hogy kővé nem meredt, mikor értesült az ifjuság csinytevéséről. Fáklyát persze nem lehetett csak ugy kommandószóra előrántani, mert mindössze két mézeskalácsos volt Szegeden, kiknek hetekig tartó munkájukba került az ilyen nagyobb megrendelésnek az előállitása.

Nem volt mást mit tenni, mint följelenteni a „petyár" napszámosokat. De hol voltak ezek! . . . Az ifjuság kifizette őket, aztán eltüntek. De nem is lett volna tanácsos nagyobb kalamajkát csinálni a dologból, mert már kora délután gyülekezni kezdett a nép a Kaszinó körül és ki bottal, ki meg más egyébbel föl volt fegyverkezve.

Nagy Sándorék este zászlók alatt, zenekisérettel a városháza elé vonultak s az összegyült néphez a hazáról, a szabadságról, az elnyomatásról tüzes beszédeket tartottak, mire a tüntetők hazafias dalok éneklése mellett körutra indultak. A kétfejü-sasos címereket a császári hivatalokról leszedték, aztán *Jombart* megyefőnök lakása elé mentek s ott az ablakokat sorra beverték. Természetesen ennek az lett a következménye, hogy a Kis-Kaszinó működését betiltotta Bonyhády úr.

Jött azután az 1860—61. évi alkotmányos mozgalom s ez ujabb föllendülést keltett az egyesületben. A polgárság gyülekezési helyéül ujra a Kaszinó termei szolgáltak. Ekkor *Fodor* István szegedi ügyvéd volt az elnöke. (Akit a nép humorosan *Paszuly Pistá*nak nevezett el.) A Kis-Kaszinónak ez az ujabb talpraállása inkább a poharazásban és a kártyajátékban jelentkezett. Nap-nap után folyt a „decizgetés", a nagyteremben *Krausz* bácsi tánciskolájában két szál cigány mellett a tánctanitás, melyből a *körmagyar* sem hiányzott, sőt a „lengyelke" és „tipegő" is otthonra talált, a belső szobákban pedig az „ördög bibliájá"-val való szórakozás. A ferbli, meg a huszonegy. Gazdag felsővárosi polgárok, hajósok, halászok, gazdálkodók „szó-

rakoztak" reggelekig és ütötték az asztalt, húzták a „blattot" és a „kasszát".

Egyszer érdekes jelenet történt a társaságban. (A jelenvoltak neveit természetesen illendőségből el kell hagyni.) A partnerek közül az egyiknek négy alsója volt, a másiknak pedig négy királya. Persze „hívott" az egyik is, másik is, egyszer csak elfogyott a *Vasorru*-nak (ez egy igen gazdag hajósgazda volt, akinek először volt batárja Szegeden) a pénze. Elő korcsmáros! . . . *Böröcz* bácsi, a korcsmáros, oda adta a „szíve körül volt összes bankóját", még mindig licitált a „négy alsós". Nagy drukk, általános izgalom, az asztalon halommá nőtt a zsíros bankó (akkor nem voltak annyira összefoltozgatva, mint a háboru alatt és az emberek „élére rakták" a nagy bugyelláris-ban, nem gyürték a kabátzsebbe), a „négy királyos" szeme megakadt, hogy kitől kérjen kölcsön pénzt.

Egyszer csak kivágja a partner a szót:

— Ferkó péz játszik!

— Igen!? . . . felelte amaz felsővárosi (selyemvárosi) büszkeséggel. — Jó van . . . Hát játszon a pénz!

Azzal fölkelt, oda hívta a korcsmárost és lepecsételtette vele a kártyákat. Két külön csomóba. S csak annyit mondott:

— Mindjárt játszik a péz!

Haza ment, egész asztalkendőre való papirpénzt hozott és ledobta az asztalra.

— Hát Jóska, itt van amit hivtál! . . . Mid van?

A *Vasorrú* a „kasszát" behuzta, aztán megbékülve mosolygott.

A Kis-Kaszinó közvetlen szomszédságában szintén volt egy polgári-borméró, melynek *Volt-Kaszinó* volt a neve. Itt is tágas, nagy terem volt, hol a felsővárosi gazdalegények farsangon minden vasárnap bálat rendeztek. Abban az időben a közerkölcsre jellemző népszokás állt még fönn. A legény elment a „kiszemelt" nagylány szüleihez, ott illedelmesen megkérte az „édös szüllém"-et, hogy eresszék el a lányukat bálba. El is eresztették. A leány a legénnyel (ki legtöbb esetben később „férjem-uram" is lett) őrizet nélkül elment, hajnalpirkadásig táncolt s azután a legény kiséretében haza ment. Nem kellett az öreg szülőknek az éjszakát végigbóbiskolniok és közben

pletykázniok, mint ma cselekszik a „mamák“ a tánciskolákban. Ma „megszólnák“ a leányt a szüleivel együtt, ha ilyent tenne. Igaz, hogy ma a „schimmy“ és a „vanstep“ korszakában nem is lenne „szép“ és tegyük hozzá: tanácsos ez az ősi magyar szokás. A régi világból maradt magyar ember ha ezeket a „modern“ táncokat látja ömlengeni, nem fordul el, mert minden uj dolgot szeret „mögtapasztalni“ az öreg szem is, de halkan megjegyzi:

— Ha a mi korunkban igy táncolt a legény a lánnyal, annak becsületbeli kötelessége volt elvenni a „csuffá“ tett lányt!

A Kis-Kaszinó másik oldalán volt az ugynevezett *Kis-Cerkó.* Ez egy kis templom volt, ahol görög ritus szerint tartottak istentiszteleteket. Valami *Aradi* nevű gazdag görög kereskedő épittette Szent Mihály és Gabriel arkangyalok tiszteletére. A templom mellett temető is volt. A nagy árviz előtt még keresztek is voltak a temetőben. A templom 1813-ban leégett, 1879-ben pedig az árviz pusztitotta el. A rombadőlés előtt sok évig nem volt papja a templomnak, a számban egyre fogyó hivek csupán egy harangozót tartottak tisztesség okából. Valami *Beznócky* nevű volt mesterembert, akinek naponkinti harangozás és a *Hajóhoz* cimzett korcsmában való üldögélés volt a foglalkozása. Ha valaki többet ivott a kelleténél, fél meszely bor járt ki a harangozónak, amiért azután szépen átballagott a Kis-Cerkó tornyába és meghuzta a harangot.

A szomszédok tréfásan jegyezték meg ilyenkor:

— Megint elkészült valaki Szabó Jóskáéknál!

A kaszinói élet más városrészben is meg volt.

Igy igen élénk és kedélyes társadalmi élet folyt különösen *Pálfy* Ferenc polgármester elnöklete idejében az *Alsóvárosi társalgó-egyletben,* melynek a Szentháromság- és Szivárvány-utca sarkán a „rekedt“ *Kovács* városi alügyész házában volt a székhelye. Az egyesületet *Rengey* Nándor városi tiszti ügyész alapitotta 1839-ben és eredetileg az volt a célja, hogy a városrész őslakosságának gazdasági érdekeit föllenditse. Merész tervei voltak kezdetben a vezetőségnek. Ménest akart fölállitani, hogy a lótenyésztést előmozditsa. Továbbá gyapottermelést szándékozott meghonositani a szegedi homokbuckákon. A tervek termé-

szetesen igen alkalmasak voltak arra, hogy az akkor még a zöld-posztót nélkülöző elnöki asztal mellől „hosszu fogakat“ csináljanak a gazdasági gyarapodásra mindenkor áhitozó alsóvárosi magyaroknak és hogy ezek a délibábként fölállitott igérgetések egyes emberek hivatalbeli előmenetelére előnyösek legyenek. De a kivitel nemcsak nehéz, de megvalósithatlan is volt.

Az állam segitségében bizakodtak akkor is, mint minden jó és rossz időben, a demagóg korifeusok; az állam pedig — mint tudnivaló — sohsem rendelkezett akkora bugyellárissal, hogy az akkor még „széles“ e hazában fölmerült igényeket kielégitse, a gazdák pedig már az öreg Szegeden is szűkmarkuak voltak mindig, igy a „sült galamb“ nem repülhetvén a szájukba —, a tervek lekerültek napirendről és „boldogabb időre“ lettek eltéve, porosodni! Nem is ásták ki őket onnan sohasem . . .

Az *Alsóvárosi társalgó-egylet* célja ekképpen módositásra került. A „vasvillás“ egyletnek indult egyesület kezdett finomabb hurokat pengetni s most már a nevéhez méltóan: a társalgásra, az általános közművelődésre fektette a fősulyt. A vezető szerepet átvették az Alsóváros intelligensebb elemei, a Mátyás-templom közelében lakó hivatalnokok, kereskedők és iparosok s azok a lótenyésztés helyett a kulturát erősitették. És ezek között előkelő hely jutott a szelidlelkü, csöndes természetü *Ambrózi* Ferenc gyógyszerésznek, aki arról volt nevezetes, hogy a Havi-bucsu alkalmával idezarándokolt hivek majdnem mindannyian vittek haza az Ambrózi-féle hires „gyomorcsöppek“-ből. A bucsu előtt hetekkel megkezdődött a patikában a jeles arkánum gyártása, amibe még a laboránsnak is be kellett folyni, mert nagy szégyene lett volna a gondos *Franci bácsinak*, ha csak egy bucsusnak is nem jut a „minden gyomorbajokat megjavitó célszerü orvosságból“. Ambrózinak, akárcsak *Kovács* Albertnak (a kedves vendégszerető *papus*-nak, oldala mellett a fürge *Cilivel*) igen frekventált patikája volt (nem hiányzott belőle a hagyományos vadászkutya, a diszes pipatorium és a fényes pálinkás service sem), a belvárosi urak gyakran megfordultak benne kedélyes kaszinózásra. Némelyek étvágycsináló „kurából“ is megtették a szentháromság-utcai hosszu utat, hogy delektálván magukat a kisüstön főtt pom-

pás barackpálinkával, Franci bácsi száraz szivarjaival és az alsóvárosi barátok kenetteljes mókáival, déli harangszóra haza kerüljenek a teritett asztal mellé. *Kovács* Albertnak is hasonszőrü patikája volt a Kigyó- és a Feketesas-utca sarkán, a Tóth Julcsa-féle „bagolyvárban", amely akkor még nem volt feltöltve s a ház is méltó volt a homlokzatán ma is vedlő *hit, remény és szeretethez.*

Ebbe a patikába vidéki urak is jártak. Uradalmi emberek stb. egy kis városi ujságra vagy inkább pletykára. Továbbá „tanügyi férfiak", lévén a *papus* iskolaszéki elnökségénél fogva kiváló szakember. A patika fölötti emeleti szobában folyt nap-nap után a kaszinózás, melynek hangulata aszerint „emelkedett", hogy hány „stanpedli" borovicskát fogyasztottak el a vendégek, a gyógyszertár melletti szobában pedig *Tömörkény* István (akkor még Steingaszner Pista, a principális szerint: *amice*) rótta az apró betüket, melyek később hervadhatlan koszoruban nyiltak ki a halhatatlan nagy iró szép emlékének megőrzésére. Bezzeg megtörtént, hogy az amicére, akinek a neve egyébként csak *praxi* volt a kaszinózó urak előtt, — nem látván meg nála a már akkor jelentkezett „oroszlánkörmök"-et — egymásután nyitogatták rá az ajtót bajuszpedrő irányában a „célszerü szegény emberek", kizökkentvén őt első markáns irásaiból: a *Sugáruti séták*-ból, melyek egy-egy talpkövei voltak annak a fényes obeliszknek, mely a legnagyobb magyar irók egyikének, a mi felejthetetlen Pistabarátunknak hirdeti nevét és irói dicsőségét.

Ma a hires Kovács-féle gyógyszertár *Gerle* Jenő birtokában van, aki örökölte ugyan elődje bohémiáját, de mint a rosszmájuak mondják: a hagyomás vizsla csak márványkőbe faragva nyujtózkodik a „kaszinózószoba" asztalán és a finom borovicska is csak a hirdetési plakátról incselkedik a vendégekkel. A konvencionális cigaretták és szivarok pedig — no azok a dohányinség miatt teljesen eltüntek.

Az *Alsóvárosi társalgó-egyesület* helyisége ekkor már hatalmas könyvtárral ékeskedett, a vezetők felolvasó-üléseket, táncmulatságokat, társasvacsorákat rendeztek és Haviboldogasszony napján a Brucknerkertben egyre jobban kiszélesitették a kedélyességéről és látogatottságáról hiressé vált „havi-bálakat", me-

lyeknek aranyos éjszakái sok szivbeli érzelmeket szőttek az akkori fiatalság között és ennek folyományaképpen sok szép leányt fejkötő alá is segitettek.

Az egyesület ekkor helyiséget is változtatott. Beljebb jött a nagykörut sarkára, az ugynevezett *Kotucs*-féle házba és levetkőzte a *gyékény-kaszinói* nevet, melyet a parasztság dominálása miatt adtak rá. Ez időben *Fodor* Imre volt az elnök. A társasestélyek itt mind gyakoriabbak és rendkivül sikerültek voltak és igen alkalmasak arra, hogy a jóviszonyt, a testvéries érzést kiterjesszék és megerősitsék az egyenrangu polgárok között. Könnyü volt akkor a „jól sikerült" vacsorákat rendezni. Egy adag pörkölt, kenyérrel és félliter borral, *negyven* krajcárba került. Kikerült ez a nagy összeg a kislajbi zsebből is, nem kellett a kabátzsebbe nyulni a nagybugyellárisért . . .

A politikától sem tartotta magát távol az egyesület, de amikor *Pálfy* Ferenc polgármester került az elnöki székbe, ez irányban való tevékenykedése nem vert nagyobb hullámokat. Utolsó politikai csinytevése *Bakai* Nándor kötélverő-nagyiparossal (a Bakai-, ma Wimmer-féle kötélgyár megalapitójával) történt, aki 1878-tól egy cikluson át képviselte Szeged városát az országgyülésen.

Penecilus Börcsök Ignác szappanfőző és lugöntő s az akkori fogalmak szerint „jómódu gazda" cselekedte meg politikai elvbarátaival azt az ügyes sakkhuzást, hogy Bakai Nándort, a közügyek lelkes harcosát, iparosvezért (ki később a kereskedelmi és iparkamara másodtitkára lett) 1881-ben megbuktatta — személyi okokból. Penecilus Börcsök Ignác az *Alsóvárosi társalgó-egyletben* szintén „hangadó" és sok évekig népszerü ember volt. Nem volt tehetsége, az általános műveltségtől is igen messze eső ösvényeken járt, inkább csak a demagógok ismert tipusa volt. Állandóan magyar ruhában járt, hegyes-orru csizmákban és jó, rossz időben állhatatosan a hóna alatt hordta a piros-csikos paraplét, aminőt a kofák szoktak használni a piacon. Zsinóros spencerére széles Petőfi-gallér hajlott és olyan peckesen járt-kelt az öreg, mintha pipaszárat nyelt volna. Kappan-hangjával olykor komikussá vált. Igy megtörtént vele az a félszegség is, hogy amikor már lefelé haladt a népszerüség lejtőjén és kimaradt a városi képviselőtestület-

ből, följárt a közgyülési terem karzatára, hogy onnan figyelje a közügyek minden időben „döcögős" folyását. Egyszer a költségvetés tárgyalásánál süvitő hangon leszólt Penecilus sógor:

— Nem fogadom el! . . . Ennyit nem költhet a város, nincs pénz a kasszába!

Az országgyülési képviselőválasztásokhoz közel járt az idő, a népkörökben már javában folytak a korteshazugságok: az „átkos" kormány és a „magyarfaló" kamarilla szidalmazása, sőt a pártirodákká kinevezett kurtakorcsmákban estvére a „fehér-tollasok" részére főtt gulyás illatát is lehetett már érezni és az ecetesedni készülő borokat is kézhez készitették a nagy forgalomra készülő korcsmárosok, hogy legyen mit adni a „kortes-vacsorákhoz", amikor egy reggelen megjelenik a házak falain a plakát: *éljen Penecilus Börcsök Ignác — követünk.* Nagy konsternációt keltettek természetesen, első sorban a „torony alatt", ezek az ártatlan falragaszok és nyomban következett az intézkedés, hogy az Isten szerelméért, valahogyan csak ezt ne „kövesse a nép". Ezt a Penecilus sógort, mert akkor egyszer s mindenkorra elveszti tekintélyét a magisztrátus a „magas" kormány és annak feje: *Tisza* Kálmán előtt.

Ha már mindenáron „maga közül" akar választani az istenadta nép, hát itt van *Bakai* Nándor, aki Szeged város ujjáépitésének kolosszális kérdése tárgyalásánál a legokosabb embernek bizonyult az országházban, mert azt javasolta, hogy helyeztesse át a kormány a királyi biztossággal Szeged városát Szentmihálytelekre és Röszkére, annak a tengerszine fölötti magassága két méterrel fölötte áll, mint Szeged talaja s igy örök időkre meg lesz védve a város egy ujabb katasztrófától (azóta persze Szentmihálytelket is elöntötte a Tisza árja). Csak hosszabb rábeszélés után sikerült Börcsök uraméket a visszavonulásra birni. *Reizner* János akkori főjegyzőnek ugyancsak meg kellett erőltetni az egyébként is „srófos" eszét, hogy Alsóváros „herkulesét" legyőzze. Börcsök kérődzött egy darabig (szokása volt ugyanis, hogy a szájaszéleit huzogatta jobbra-balra), aztán elkeseredve megjegyezte:

— De a köteles-májszter nem lesz követ, azért jótállok!

— Miért? — kiváncsiskodott Reizner.

— Ugyan, ugyan, hát nem tudja főjegyző ur — látott föl a hangjával Penecilus sógor és előhuzta a kislajbi belső zsebéből a nagybugyellárist, kivett belőle egy gondosan összehajtogatott papirlapot, azt odanyujtotta a főjegyzőnek:

— Ezt olvassa el, akkor megtudja, hogy ki a Bakay nagyságos ur!

Reizner szétnyitja a papirlapot, mosolyog, a tajtékpipát leteszi az iróasztalra és álmélkodva kérdezi:

— Hogy jött ez az irás magához Náci bácsi?

— Azt ne keresse főjegyző ur; a fődolog az hogy itt van.

— Csodálom . . . rázta bozontos fejét Reizner — hiszen ez egy titkos füzetből való másolat, amely füzetet a hétfejü sárkányok őriznek, háromszoros lakat alatt.

Most Börcsök sógor mosolygott és kevélyen mondta rá:

— Lehet . . . Nem tudom.

Valóban nem tudta. Hogyan is tudta volna, mikor a füzet a szerző sajátkezü irása volt és alig jelent meg néhány példányban. A cime: *Szeged veszedelme* és kizárólag baráti körnek szánta az irója: *Komjáthy* Béla, aki a királyi biztossághoz volt beosztva és Tisza Lajos gróf udvarába tartozó tizenkét titkos tanácsost (a város társadalmának nevezetesebb embereit) gunyolta néhány soros versben. Hogy ki volt Komjáthy Béla? — azt megirta Mikszáth Kálmán 1880-ban a Szegedi Naplóban:

„Komjáthy Béla nagyon sokoldalu ember, dacára hogy olyan gömbölyü, miszerint tán oldala sincsen . . . Nemcsak pártvezér, kriminalista, tajtékpipa- és régiséggyüjtő, nemcsak firtli és demokrata, hanem *költő* is. Költői véna tekintetében közvetlen Tatár Péter és Sréter Kálmán mellett áll a Parnasszus legalján, de humor és nyelvezet dolgában oly *magas hely* illeti meg, mint igazi költőink közül is keveset. Komjáthy Béla naturalista: a természet vadvirága ő, amelynek se illata, se szine, csak tövisei vannak."

Szeged veszedelméből ez a néhány sor volt Bakairól vonatkozólag lemásolva:

Nekem „se kegyelmes“ Bakai a nevem.
Pertu vagyok veled, te pedig én velem.
Apostolaid közt én leszek a Judás,
De addig gondom lesz, hogy te naponta láss
S ha majd a napidij már nem soká járhat:
Kiegyenesitem a most görbe hátat,
De titkon akkor is hű jobbágyad leszek,
Csak a népkörökben leszek dühödt, veszett.
Ha azt, amit mondok, meg nem tartom s állom,
Saját kézimunkám okozza halálom.

(Érdemes megemliteni, hogy ezekből a paquillusokból néhány példány még ma is meg van öreg almáriumok levendula-illatos fiókjainak alján, mint „becses“ és féltve őrzött régiségek.)

Penecilus Börcsök Ignác beváltotta a szavát. A pártirodából a választás előtt való napon kis röpcédula szállt szerte a városban, a szavazókhoz, mely eldöntötte az „ütközet“ sorsát. Bakai helyett Szende Béla győzött. A röpcédulán pár soros rigmus volt Bakairól, mely igy végződött:

Hütelen lett, hitehagyott.
Behozta a — *csirkeadót!*

A fáma akkor azt beszélte, hogy Börcsök sógor visszalépésének a csirkeadó azonnali elrendelése volt a szigoru föltétele.

Zákányi *Pálfy* Ferencről az Alsóvárosi Társalgó-Egylettel kapcsolatosan érdemes megemlékezni, mert Szegedet, mint szülővárosát, az összes volt polgármesterek közül csak dr. *Somogyi* Szilveszter szereti ugy, mint ő szerette. Somogyi az első „méltóságos“ polgármestere Szegednek. Az előde „nagyságos“ ur volt a „királyi tanácsos“-ság révén. Azelőtt „tekintetes“ és „nemzetes“ urak voltak a polgármesterek, számszerint, 1860-tól kezdve, heten.

Pálfy Ferenc az egylet élére azon a cimen került, hogy a város ügyein kivül nagy szeretettel foglalkozott, mint ősi bennszülött, a mezőgazdasággal. Rajongott az áldott magyar földért, mint patricius családok a tiszta és nemes polgári becsületért. Szeged külső területén, a dorozsmai és ülési pusztákkal kacérkodó *Zákány*-ban volt a birtoka (innen kapta a „zákányi“ nemesi előnevet is) és ezenkivül a tápéi rétség melletti Vetyeháton kétszáz holdas bérlete. Zákányban nevelte saját ménesében az akkoriban szinte hiressé vált „sárga fajlovakat“ is. Ebben az időben a város

parádés hintói előtt csak sárga lovak voltak befogva, mert Pálfy szerint csak a sárgaszinü lovak a „szépek". 1896-ban a millenáris kiállitáson az ország minden részéből bemutatkozott dísz-bandériumok között a nagy feltünést keltett szegedi urlovasok közt Pálfy Viktor, az öreg urnak daliás fia is sárga lovon vett részt. Ezt a podeszta akarta igy, valószinüleg ugy gondolkozván, hogy hadd bámulják meg az urak az ország fővárosában is az ő saját nevelésü „sárgáját".

Pálfy Ferenc 1849-ben került a városhoz, mint alügyész. Eredetileg papnak készült, mint ő maga mondá: az édesanyja kivánságára. A városi főgimnázium elvégzése után több osztálytársa az Egyház kebelébe kivánkozott, ez a szép vágy is csztökélte a fennköltt papi életbe. Társai közül többen ott is maradtak és előkelő állásba kerültek. Igy *Németh* József c. püspök, *Oltványi* Pál prépost stb., mig Pálfy Ferenc az egri szemináriumból visszavágyott a szegedi őshumusra s az első esztendő után *Szeless* Kálmánnal és *Szeless* Ferenccel (dr. *Szeless* József szegedi ügyvéd édesatyjával) visszakerült a szülővárosba és mind a hárman a közigazgatásnál helyezkedtek el. A két Szeless csudálatos szófukar ember volt. Sürün megesett, hogy vacsora után, ha összejöttek egy-két pohár bor mellett, az egész beszédjük csak annyiból állott: jóestét! . . . jójcakát! . . . Kálmán, az alügyész, pipált, Ferenc, a közgyám, cigarettázott, végigolvasták az ujságot, aztán elköszöntek egymástól. Egyszer nagy diskurzus volt a két testvér között. Az egyik valami ujsághir nyomán azt mondta:

— Ökör Máté a Börcsök sógora.

A másik gondolkozott egy darabig és ráfelelte:

— Nem.

Amaz is gondolkozott erre a feleletre és később szólt:

— Mégis csak annak a sógora.

— Nem.

Ennyiből állt a szokatlan „nagy diskurzus".

1872-ben *Kolb* Antal után nagy lelkesedéssel polgármesternek választotta meg a közgyülés az akkor már népszerüvé lett Pálfy Ferencet. A kiváló podesztát, aki negyedszázadnál tovább tartotta kezében a város gyeplőit, röviden igy lehet jellemezni: arany kedély, gyémánt sziv, megtestesült szelidség, nyugodt

gondolkozás, egészséges természetes ész, hajlithatlan akarat, ingadozást nem ismerő jellem és józan logika. Pálfy Ferenc valóban a sziv embere volt. Telve a polgárok iránt való jóakarattal. Nem arra fektette a fősulyt, hogy a város külső diszét emelje, hogy parkokkal, szobrokkal lássa el, hanem hogy polgárainak nyugalmat és jólétet teremtsen. Az akkori kornak nem is voltak más irányu követelései. A forradalom, az elnyomatás nehéz évei után minden vonalon arra törekedtek az emberek, hogy a rablánctól megszabadult polgárság az élet gyönyöreit élvezze. Mikor ezt elérték, az utána következő kor a szülőváros fejlődésén fáradozott. Ma a pompázó Szegednek lelkét: a kulturát iparkodnak emelni az előrelátó emberek.

Pálfy Ferenc polgármesterről több epizód él az öreg Szeged életében, melyek a kiváló polgárnagy szivjóságáról és nemes uri gondolkozásáról tanuskodnak. Elődjének, Kolb János polgármesternek volt egy vidámkedélyü fia. Antalnak hivták. Voltaképpen ősjogász volt, ha ugyan ezt foglalkozásnak lehet minősiteni. Mikor a családi hagyaték fogyatkozásban volt, Tóni urnak állás után kellett nézni. Persze a városnál. Ősi tradició volt Szegeden is, mint minden jóravaló magyar városban, hogy a sarjakból legyenek az utódok és hogy a „sógor-komaság" sose pusztuljon ki a torony alól. Elment tehát „Feri bácsi"-hoz, a gyémántszivü polgármesterhez, némi kis „sziverősitőt" is vett magához és kemény állásba csapván magát, imigyen szólott:

Nagyságos ur olyan vagyok,
Mint a blank „kilences",
Nincs mellettem senki, semmi,
Csak az árva „hetes".
Ha nagyságod, mint „tökfilkó"
Nem áll a blattomhoz,
Szögedébe szégyönszömre
Csak én leszek vesztes!

Feri bácsi elkomolyodott arccal hallgatta a recsegős hangu beszédet, kivett iróasztala fiókjából egy száraz portorico-szivart (mert az öreg ur a hagyományos pipa helyett is csak portoricot szitt a hivatalban), megnyomkodta a hegyét, aztán odanyujtotta Kolb Tóninak.

— No Tóni, ezt vártam . . . Most már látom, hogy ember akarsz lenni . . . Eddig csak rövidnadrágos-eszü gyerek voltál . . . Hát melléd állok tökfilkónak, gyere be öcskös holnap reggel a nagyirodába körmölni.

Mélyen meghajtotta magát Kolb Tóni és elment.

Akkor napi kemény nyolcvan krajcárért másoltak a városi nagyirodában a diurnisták, tehát nem volt megvetendő az „állás". Tóni ur vállalta is, de hogy meddig nem érezte maga alatt keménynek a hivatalos széket (amelyek jóravaló kőrisfából készültek *Juhász* uram hires asztalosműhelyében), arról nincs semmiféle irás, emlékezés még kevésbbé.

Máskor meg azzal a hirrel állitottak be a podesztához a jóakarói, hogy a vetyeháti botos-ispánja a nyári vásáron egész falka tarka malacot árult. És hogy olyan volt valamennyi, mint amilyent az öreg ur szokott fajtája miatt tenyésztetni. Meg azután, hogy zörgős sárga kocsival érkezett a vásárra a János „gazda" is, a botosispán.

— Haj, haj . . . vakarta meg gyér haját Pálfy Ferenc, mikor ezt meghallotta — hát ezért vetélnek el a kocák sorra, ezért nem jut az én aklomba növendékmalac.

Igy gondolkozott, de szót nem ejtett erről a megállapitásról. Mivelhogy igy is volt a dolgok sorja. A kocák — az időnkint beérkezett jelentések szerint — szinte járványszerüen el szoktak vetélni, az árpát el szokta verni a jég, a repcét meg szokta csipni a korai fagy. A gyümölcsöt is köd éri időnkint és ime János pocakja csak nő, nő, a bugyellárisa vastagszik, vasalt kocsin jár a vásárra, egész falka jószágot hajtván be a vetyeháti kétszáz holdas bérletről. Hát mi ez? . . . Pálfynak nem kellett ehez magyarázat. Megmagyarázott mindent a tényleges állapot. Ő már törődött, előrehaladott koru ember, maga nem tud felügyelni a gazdaságra, más nem végezheti el helyette a dolgot, hát mit lehet mást tenni, mint jó magyar szivvel türni egészen addig, amig lehet . . .

Dehát azért mégse lesz ez igy egészen jó — gondolta megint. Mégis csak utána kellene nézni, hogy igazak-e azok, amiket a jóakarók visznek hozzá hirül. Bizalmasan megkérte tehát *Rainer* főkapitányt, hogy „nézessen ki" valamelyik megbizható emberével Ve-

tyehátra. A főkapitány *Bende* Tónit küldte ki, aki egyik legügyesebb „szimatu" tisztviselője volt a rendőrségnek és hát mi tagadás: fura listát terjesztett a gazdája elé. Ez szerint ott már teljesen megfordult a világ, a bérföld nem Pálfy Ferencnek, hanem János bácsinak hajtja a hasznot. Ő ott az ur, ő ott a mindenható. Csősz is, ispán is, gazda is. Rainer azt ajánlotta Pálfynak, hogy jelentse föl az „uj gazdát".

— Hogy-hogy? — ütődött meg a podeszta. — Bezárassam Jánost!? ... Ezt nem lehet kivánni tőlem.

Hallgatott.

A bérlet lejárta előtt bekopogtatott aztán János is a polgármesterhez.

— Nemzetes uram, lejár a bérlet.

— Tudom, János.

— Egy kérésem volna.

— Halljuk.

— Adja át nekem.

Nem illetődött meg Pálfy a kérésen. Körülbelül tudta, hogy az eddigi dolgoknak ez lesz a természetes következménye.

— Hát aztán bir maga a bérlettel, János?

— Birok.

— Mivel?

— Adott egy kicsit az Isten, avval.

— No jó, majd gondolkozok.

Nem sokat gondolkozott, a bérletet átiratta Jánosra, mert ugy vélte, hogy azt a szégyent egy Pálfy Ferenc sem érheti meg, hogy a cselédjét bezárassa, mert meglopta.

Pálfy Ferenc a királyi-biztosság udvarában szintén egyik tagja volt a „titkos tizenkettőnek" s ezért *Komjáthy* Béla *Szeged veszedelme* cimü gunyversezetében őt eképpen énekli meg:

Nevem Pálfy Fercsi, polgármester vagyok,
Érdemeim nagyon bokrosak és nagyok,
Én honositám meg Szegeden a „csöndest",
Megtudom becsülni a „bélát", „kilencest".
Izgatnak a skartok, a blattok és lések,
Mély belátásom van, hogyha kutba nézek.
Csalom a világot, mert peckesen járok,
Pedig nem lesnek már reám a leányok.
Mi büszkeségem volt, hej, az már csak gyaláz
Nem a bevételre, kiadásra vigyáz.

A *Rókusi kaszinó* a Kossuth Lajos-sugáruti „Hét pacsirtá"-hoz cimzett vendéglőben volt. Nem volt kimondott „kaszinó", de a jellege ugyanaz volt. Az élet is ugyanolyan változatos és néha szenvedélyes volt benne, mint az alsóvárosiban, azzal a különbséggel, hogy itt a közműveiődésnek többet áldoztak a polgárok. És hogy a rókusi gazdag sertéshizlalók is jobban „adták a bankot", mert volt miből. A kártyázás olyan mérveket öltött, mint a Kis-Kaszinóban. Kibicek (a 13. §.: a szájtartás már akkor is kötelező volt) *Piczinkó*-tól kezdve le a kis *Ballá*-ig, egész csapatra valók akadtak, kik nem csak nézték a játékot, drukkoltak a játékhoz, hanem „zeccoltak" is, ami magyarul annyit jelent, hogy egymás között kisebb-nagyobb összegben fogadtak arra, hogy most a *Répás* kártyája nyer-e vagy a *Szemmárié?* . . . Mind a kettő hires disznóhizlaló család volt Rókuson. Sertésállományuk kint volt a dorozsmai-műut melletti „aklok"-ban, hová napáldozat felé saját kocsijukon kirándultak az *etetés*hez, mivelhogy régi igazság az, hogy csak azon a sertésen fog az eledel, amelyiket a „gazda szeme néz" . . . Értendő ez alatt az igazság alatt, hogy a teljes kommenció ilyenkor kijár a sertésnek és nem takarit saját javára az etető kanász egy szem kukoricát sem.

Etetés után aztán jöttek vissza a gömbölvü gazdák a Pacsirtá-ba egy-két pohár savanyuvizes borra, merthogy ez igy volt rendén, ennélkül talán a vacsora sem izlett volna egynémelyiknek. Vacsora után rendszerint együtt volt a „kompánia". A hires rókusi szappanfőzők, lócsiszárok, egy-két tekintélyesebb iparos, kiknek tömve volt a nagybugyellárisuk és egy-két ezeres után még csak kurta sóhajt se eresztettek, ha a kártyán „eluszott". Másnap ugylehet „fiastul" visszajött. Mert az is régi igazság, hogy „hól kerék, hól talp". Le is, föl is . . . Ilyenkor „kis" *Gruber*, a vendéglős, akinek széle-hossza egy volt, a *Gera* borbélynál kipedrett bajusszal boldogan járt-kelt az öreg márványasztalok körül és gyöngyökkel kivarrott házisapkája alól édelegve simogatta derüs arcát. Vagy ha rossz kedvében volt, meg-megeresztett egy-egy keményebb hangot, amitől a sarokban cincogó cigánynépség ijedten rendezgette össze a „szárazfákat". Az arcsimogatás annak a reményében történt, hogy „játék" után a nyertes elhuzatja a topalábu *Gilagó*-val a maga

nótáját. Teszem azt, hogy: „Három ürü nem nagy falka“. . . . És hogy fölkerül az asztalra a szekfüszeges, citromos forraltbor, amelynek tüze mellett aztán kivilágos-kivirradtig elmulatoztak a vendégek, némelyik még el is járta a „jó-pálost“ és ugyancsak csapkodta tenyerével a „fényesre vikszolt“ csizmaszárat. Hol van ez az idő! . . .

A Pacsirta-kertet a mult század 40-es éveiben ültettette be egy német polgár, aki a városrész „betelepitettjei“ közé tartozott. Rókus városrésznek alig voltak bennszülött polgárai. Ugy telepitette be a hatóság. Ha idegen jött a városba, annak Rókuson jelölt ki házhelyet. Igy különösen az ácsok és kőmívesek telepedtek le ebben a városrészben. Továbbá különféle iparosok. Közintézményeket is itt létesitett a város. Kórház, kaszárnya, szegényház, börtön, menedékház, sintér-lakás, hóhér-lakás (akkor még nyilvánosan magasztalták föl a delikvenset, ezer és ezer ember szemeláttára a szeged-rókusi indóház háta mögött, az ugynevezett „vörös kereszt“ mellett) mind itt nyert elhelyezést. A Pacsirta-kertben szinház is volt. Gyönge kis faalkotmány, csupán a szinpad fölött volt tetőzete, a nézőtér a szabadban volt, árnyas fák alatt, azon tul gondozott, kavicsos utak mentén sűrű bokrok tették kedvessé, hangulatossá az egész parkot. A belvárosból nagy közönség „rándult“ ki a Pacsirtába (az árviz előtt még kirándulásszámba ment a mostani nagykörutig vagy ezen tul való sétálás), hogy részint a nagy kertben, a lombok alatt üdüljön, részint pedig, hogy hallgassa az izléstelen dalokkal füszerezett, unalmas *német* előadásokat. Közönsége azért állandóan nagy volt. A belvárosi német bürgerek is pártolták *Schaetzl* Lajos „direktor“ urat s a rókusi bevándorolt cseh és német családok is meg voltak elégedve a tinglitanglival. Végre a belvárosi kaszinó *aranyifjusága* avatkozott a dologba és hatalmas mozgalmat inditott a „gajdolás“ ellen, aminek meg lett az eredménye is, mert pár hét mulva a Pacsirta-kert szinpadára bevonult *Komlóssy* Ferenc, a nemzeti szinház volt igazgatója és fölcsendült itt is a magyar szó és a magyar dal. Komlóssy után *Latabár* társulata került a pacsirtakerti „világrengető deszkákra“, hol *Bulyovszkyné* vendégjátéka a siker legmagasabb fokát érte el. Koszoruk és ajándékok gész halmaza került a művésznő „lábai

elé" (hogy stilszerü legyen a meghatározás), sőt egy helyi poétát is elragadott a hév, akinek költeményét az előadás alatt osztogatták a nézők között.

Érdekes fölemliteni, hogy ebben az időben Szeged a „sáros" városok közé tartozott. Mint minden puhatalaju alföldi város és község. A Pacsirta-kerten tul alig pár száz lépésnyire volt csak kövezet, pedig ez az utca — amit akkor *Budai-országutnak* neveztek — egyik főutcája volt a városnak. A „rókusi nagyutca", amint a nép nevezte a Budai-országutat, második kövezett utca volt; az első a mostani Maros-utca. Ezt is azért kövezték ki előbb, mert ott volt a *sóház* és a kincstár követelte, hogy járható ut legyen oda a piactértől. Harmadiknak a Szentháromság-utcát köveztette ki a város, mert ezen az uton közlekedtek a régi vasuti állomáshoz, amit ma *Rendező-pályaudvarnak* ismerünk. El lehet képzelni, hogy milyen fáradsággal jutottak ki és be az utasok a mult század ötvenes éveinek közepéig a vasutra és onnan a városba, ha tudjuk azt, hogy a hosszu Szentháromság-utcán tul még vagy félóráig kellett gyalogolniok és cammogniok a feneketlen sárban. Közlekedési eszközről még akkor szó sem volt. Az első „fiakker" 1854-ben készült el az öreg *Molnár* Antal nyerges műhelyében. „Omnibusz" pedig csak 1857-ben indult valamelyik szállodából a pályaházig.

A városban mindenütt nyilt árkok voltak az akkoriban „divatos" *hideglelés* alapos terjesztésére. A nagypiacon és a buzapiacon (a mostani Dugonics-tér helyén) hináros mély árkok keresztezték egymást. Innen magyarázható a gyakori kolera- és pestisjárvány. A mai „korzón" két oldalt négy-négy szál pallódeszkából állt a gyalogjárda 1859-ig, amikor *Gamperl* polgármester téglával kirakatta és gesztenyefákat ültetett a járda mellé. A mostani platánfák *Kállay* Albert kegyelmes ur jóvoltából és finom izléséből kerültek a korzóra. A Kárász-utca rőzsekötegekkel volt még ekkor „kiflaszterozva", mig a *lacikonyha* (ez a mostani „városi bérház" helyén volt) és a jelenlegi *Tóth* Péterféle füszerüzlet közötti utvonalon eső után akkora pocsolya támadt, hogy az üzletajtók elé tölgyfa-palincsokat kellett rakni, nehogy a sár befolyjon. A Feketesas-utcában még az 1879-iki árviz előtt is fűzfavesszőből volt a „kövezet". Csak igy birtak a kocsik, továbbá

Tóth Csurzó Mihály, *Nóvé* Miska, *Gavallér* Ferkó és más hires nagyfuvarosok hosszu „hűhajozással" keresztül haladni.

A *Budai-országut* elnevezést Kossuth Lajos 90-ik születésnapja alkalmából változtatta át *Kossuth Lajos-sugárutra* a hatóság. Ott, ahol most a légszeszgyár van, volt az ugynevezett *kapu*, ahol a kivülről jövő fuvarosoknak a vámot kellett lefizetniök. Azon tul következtek az *epreskertek*, honnan zsákszámra szedték az eperfaleveleket selyembogár tenyésztés céljaira az emberek. A kerteknél esős időben agyig lementek a kocsik és „hévér"-rel kellett őket kiemelni. (Ezért minden kocsin ott volt a srófrajáró „hévér".

Rókus városrésznek a Hétpacsirtán kivül még egy másik nevezetessége is volt. Az ugynevezett *sziksósfürdő*. Körülbelül azon a tájon, ahol most a Lechner-tér van. (Ez is parkirozott hely volt és a háboru kegyetlensége fosztotta meg díszétől.) A fürdőben nyolc-tiz kabin volt, kényelmes fakáddal fölszerelve, az erős sziksós tartalmu vizet ugy melegitették a vendégek részére. *Kiss* Márton volt a gazdája, mig el nem pusztitotta az árviz. Az öreg később koreskmáros lett a Kossuth Lajos-sugáruton.

A Hétpacsirtán kivül voltak még egyéb kirándulóhelyek is Szegeden. Igy a 18-ik század elején — mint Dugonics András irja könyvében — Felsőváros szélén, közel a körtöltéshez, a régi, árviz előtti *szeszgyár* mellett egy füz- és nyárfákból álló liget volt, melyet *Etelka-erdőnek* neveztek. Néhány évtizedre terjedt az élete, kipusztult. A mult század ötvenes éveiben keletkezett a *Bruckner-kert*, hol vasárnaponkint zajos táncmulatságok voltak. Ide járt az egész Alsóváros fiatalsága. Rókuson a *Frimli-kert*, a Kálvária-utcában a *Korda-kert*, a városon kivül a Rendezőnél az *alvégi liget* és a mai Csongrádi-sugárut végétől körülbelül egy órányira a *Makkos-erdő*, mellette a *Nyargali-erdő*, továbbá az ujszegedi *népkert*, aminek ma *Erzsébet-liget* a neve. Mindenütt nagy népmulatságok voltak vasár- és ünnepnap délutánokon. A felsővárosi *Pille-* és *Gedó-kert* csak árviz után keletkezett.

Ezek között a Makkos-erdő volt a legkellemesebb és leglátogatottabb hely. Mintegy ötven méteres fedett tánchelye s ezenkivül nagy vendéglő-épülete volt, tágas szobákkal és terrasszal. Ebéd után valósá-

gos bucsujárás indult ki a városból. A buzaföldek között vezető hosszu kocsiut tarkállott a festői szépségü és mindamellett szerény és egyszerü öltözékü magyar leányoktól és legényektől és egyéb városi emberektől. Két zenekar is játszott az erdőben. Az egyik a tánchelyen, a másik a vendéglő előtt. Hangos volt a szép lombos, páfrányos, óriásfüves erdő a muzsikaszótól, daltól és a fel-felrikoltó jókedvtől. És érdekes . . . Az ifju szivek érzése ki-kicsalt a főhelyről egy-egy párt a mellékutakra s ott ábrándozva, a jövő tervét szövögetve járt az örök szerelem . . .

Az erdő mellett volt egy másik erdő. Ezt — mint emlitém — *Nyargali-erdőnek* nevezték. Szép, fiatal akácok virultak és lombosodtak benne, az utjai szabályosak és szépek voltak, kellemes sétahelyül szolgáltak. Ide jártak a diákok tanulni. Különösen az érettségire készülő ifjak keresték föl a hűs, csendes ligetet, melyben bájos zenét nyujtott a sárgarigó és a vadgalamb.

A Makkos-erdő főbejárata mellett volt egy nagy kereszt. Szomoru gyermektragédiát takart ez az egyszerü jelvény. Sötét családi regényt, melynek áldozata lett az 5-ik gimnázista fiu. Az intézet igazgatósága állíttatta emlékére a keresztet ott, ahol öngyilkos lett.

Sok szépet lehetne fölemliteni a magyar lányok és legények öltözetéről is. Fölösleges . . . Csak szomoruság fogná el az embert, aki szereti a nemzeti szokást és érzést. A bokáig érő vasalt szoknyák, az idomokat érvényesitő magyar réklik, a lelógó szines és széles hajfonó-szalagok, a feszes magyar-nadrágok és kordován csizmák kora lejárt. Ma csak a szájunkkal vagyunk magyarok.

A város ujjáépitésének erős kulturhatása, az épitkezéssel, városfejlesztéssel járó állandó és nagy idegen forgalom hozta létre Szegeden a nivósabb kávéházakat és az átalakult társadalom kávéházi életét.

Az árviz után ekkor keletkezett ezen emlékezés elején emlitett két kávéház mellett 1882-ben az *Európa*, melynek első gazdája a „nagylábu" *Szonnleitner* volt, 1886-ban a *Tisza*, *Kass* János vezetése mellett. A Tisza-szállót *Jiraszek* és *Kransz* nagyvállalkozók épitették. 1874-ben nyilt meg az *Allemann*-kávéház, hol a hires cigányprimás, a szőke *Páci*

Jancsi és a pocakos *Onódi* Kálmán zenekara szórakoztatta a vendégeket. Allemannak *Hósig* nevü társa is volt, aki a mai *Virágh*-féle cukrászdát vezette. Hósigtól az öreg *Árvay* bácsi vette át az üzletet, aki a cukrásziparnak egyre lombosodó babérfájára évtizedekig rakosgatta szaktudásával és szorgalmas munkájával az üde leveleket. Ma nádor-utcai tuskulánumában visszavonulva ápolgatja — mint a szegedi iparosok egyik legtiszteletreméltóbb nesztora — a régi szép emlékeket. A *Kass-vigadó* 1898-ban épült föl és állott a köz- és az idegenforgalom szolgálatába. A világvárosi konforttal berendezett objektum és a helyiségek berendezése id. *Kass* János egyéni izlését és külföldön szerzett tapasztalatait és szakképzettségét dicsérik. Szakmájában ritka intelligenciáju ember, akinek lelki finomsága is van. És érzéke minden szép nemes iránt. Sok száz kötetes könyvtára igazolja olvasottságát. Sport-szobája olyan volt (ugy tudom, a szállodai épitkezésnél ezt föloszlatta), hogy kiállitásokon is megállta helyét. Urlovas, vivó, regattista, tornász, valóságos vivőr volt János ur, mig a félszázadot meg nem haladta. És ügyes, finom udvarló. Ma előkelő magyar ur . . .

Azután jöttek sorra a kávéházak. A *Központi-kávéház*, az ártézikut mellett. Benne a jó öreg korcsmáros, *Zichermann* Jóska, a *Bergl* által alapitott *Ipar-kávéház*, majd megint a Zichermann által nyitott *Kossuth-kávéház* a szinház mellett, *Sugár* Miksának a *Lloyd*-ja, az Iskola-utcában *Szende* bácsi kávéháza, Szentháromság-utcában a *Tigris-kávéház*, Grassely bácsi házában, a régi Gelberberg-féle házban az *Ádám-kávéház*, majd jóval később a *Royál* és *Korzó*. A Feketesas-utcában két kávémérés volt. Az egyik, a régi megyeházban, az öreg *Fischer Golyóhoz* cimzett kávémérése, mely egyuttal kóser-vendéglő is volt, a másik a Bauernd-féle öreg, átjárós-házban az *Örök világossághoz* cimezve valami *Klein* nevezetü embernek a kofák által élénken látogatott kávés- és cukrászüzlete. Fischer bácsinak kedélyes kis üzletét később *Goldstein* Pál örökölte, aki kissé följebb, a volt *Herzl-féle* házba helyezte át pár esztendő mulva. Itt már megnagyobbitott helyiségben és nagyobb arányban folyt az üzlet; árnyas, hüs kert is volt hozzá, honnan esténkint fölszállt a vig hegedüszó.

Goldstein jó üzletember volt. Hiressé tette üzletét izletes, — *kóser* bár, — de azért teljesen magyar konyhájával és kitünő italaival. Büszke volt Pali bácsi, ha elsőrendü sörét maga tehette a vendége elé, borongós arcán ilyenkor kérdőjel támadt: ugyan hogy tetszik igy külsőleg is az árpalé? Nem kérdezte, de várta a birálatot. Épp ugy a Goldstein-féle fokhagymás *rostélyos* föltálalásánál is. Itt se szólt, de leste a vendég megjegyzését, mely egyetlen esetben sem maradt el, mert olyan finom puhára sült és egész tálat befedő hus-adagot adott, hogy azt még az öreg *Jandó* se birta adni, noha hires vendéglős volt. Pali bácsiban kitünő „szögedi" humor is volt. Bántódva érezte magát, ha a vendége a fejedelmi vacsorához nem ivott sört vagy bort. Azt hitte, hogy ezzel lebecsüli az illető a vendéglőjét. Ilyenkor maga tisztelgett a vendég előtt és a megszokott nyers hangon kérdezte:

— Bor vagy sör tetszik?

— Semmi — felelte egyszer egy vendég.

Szótlanul hátat forditott és elment.

A vendég utána kiáltotta:

— Vizet adhat.

Pali bácsi igen komolyan tovább adta a rendelést a pincérnek:

— A négyesre vigyen egy üveg meleg vizet!

A vendéglők között legrégibb multja van a *Feketesas, Hétválasztó, Arany-sas* és az *Arany-pávának*, melyek eredetileg *vendégfogadók* voltak és minden készséggel a vidéki vendégeknek álltak rendelkezésre. Később bővültek csak ki kávéházzal és nyilvános vendéglővel. Ezek közül is csak a *Sas* és a *Hétválasztó*. A másik kettő megmaradt annak a csárdaszerü ivóknak, hol estalkonyatra rendesen összeverődött egy sereg különféle foglalkozásu vándor, mint például ablakos-tót, drótos, gyolcsárus, kiknek egyrésze a fapadon, másrésze a fal mellett a földön podgyászolt le és ott aludta át az éjszakát. Kellemetlen büz terjengett ilyenkor a borszagu korcsmaszobában, ahonnan esti kilenc órakor rendszerint eltávoztak a napi-vendégek. Néha megtörtént, hogy a hazája után kesergő ablakostót féldecivel többet kebelezett be a pálinkából és kezében szorongatva a kéjes italt, vontatott és halk hangon dudorászta az ő szépséges ha-

zai nótáját. Ezzel a hangulattal merült bele a csárda a csöndes éjszakába.

A *Hétválasztó* és a *Feketesas* természetesen jóval előbbre rukkoltak szinvonal tekintetében ennél a két vendégfogadónál. Bár tisztaság tekintetében ezek sem voltak különbek amazoknál, mégis a vendégek tekintélyre emelték őket. A Sasba buzakereskedők és kupecek tartották a „börzét". Hajósok is megfordultak, kik Szeged vidékén termett gabonát bőgőshajóikkal szállitották el távoli vidékekre. A Hétválasztóba iparosok, bérkocsisok és ezekhez hasonló polgáremberek jártak feketekávé után billiárdozni és kártyázni. Az előbbiben az öreg *Kasch* (Kass János apja), majd *Steingassner* (Tömörkény atyja), utóbbiban pedig *Okerni* volt a vendéglős. Hangos, mulatással telt éjszakák emlékei füződnek a két öreg és teljesen divatjukat mult üzlethez. Vidéki urak, tisztartók, földbirtokosok szálltak be leginkább négylovas hintókon, kik néha két-három éjszakát is egybevettek jó bor és cigányzene mellett. Később az uradalmi fogatok helyett hosszu dereku sváb-kocsik kerültek az „állás" alá, melyekkel a „fetterek" és Lizinéniék szép sárga vajat torma-levélbe takarva és nagy cserépfazekakba süritett tejfelt hoztak be a szegedi piacra.

A kocsiállásra néző (a mai üzletvezetőségi palota helyén volt ez a kocsiállás, melyet a többi piacterekkel és kövezett utcákkal együtt 1872-ig a közigazgatási biráskodás által a kis-profunthházban — a mai Jernei-ház és városi gőzfürdő helyén — letartóztatottak: láncravert rabok söpröttek föl minden hetivásár után) *Páva* vendéglőről egy furcsa epizód maradt fönn a régi emberek emlékezetében. Itt volt ugyanis a „gyapju-börze" és nagyvásárok alkalmával tele volt a fogadó juhos-gazdákkal, juhászokkal, lókupecekkel és egyéb pusztai emberekkel. Gyapjunyiráskor, illetve utána való országos vásárkor a Páva „állása" alatt az udvarban néha száz nyerges csacsi is „koncertezett". Benn a földes, mestergerendás, alacsony ivóban ugyanannyi juhász mulatozott hosszu nyelü kampóval verve a korcsma asztalát, cigányzene mellett fogyasztva a gyapju árát. Valami *Borhegyi* nevü cenzál nagy hangon előadást tartott a váltóról, amit akkor még *vexlinek* hivtak. Az érde-

kes előadást hallgatták a parasztok, csóválták is hozzá a fejüket, majd óvatosan elhuzódtak tőle, nehogy megégesse a körmüket, végre a paraszt-gőg és hencegés megszólaltatott valami *Tápai* nevü juhosgazdát:

— Többet láttam én már ilyent, mint kend.

Borhegyi félvállról tekintett rá és azt felelte:

— Olyan emberrel nem beszélek, aki irni se tud.

Fölfortyant erre Tápai.

— Tudok, különben, mint kend.

Borhegyi visszavágott:

— Fogadjunk tiz pengőbe, hogy nem tud kend.

Erre Tápai elvörösödve, hetykén azt kérdezte:

— Hová irjak?

Borhegyi elébe tett egy összehajtott váltót és ráiratta Tápaival a nevét.

Ezzel az egy névaláirással Tápainak valamennyi birkája Borhegyié lett. De nem volt rajta istenáldás, mert mint teljesen elszegényedett napszámos halt meg a 80-as években.

Az öreg Szeged vendéglői közül a ma is fönnálló és azóta modern épületet nyert *Próféta* a legrégibb. 1869-ben nyitotta meg *Ferencsevics* György, akinek „Kotyel Gyurka" volt a becéző neve. Rendkivül élénk temperamentumu, figyelmes, udvarias és elsőrendü korcsmáros volt. Üzletét egy-kettőre fölvirágoztatta és messze vidéken ismertté tette. Jó konyha, jó bor, jó sör, pontos kiszolgálás volt a hivogató cégér. A belső helyisége nem volt kellemes, a kertje annál élvezetesebb. Alacsony (a bádogcsatornát kézzel föl lehetett érni) ház, alacsony szoba, összeszorult füstös levegő és mégis valóságos aranybánya.

Hires „nagy-asztala" volt állandóan, hová a törzsvendégek (hivatalnokok, kereskedők, magánzók, köztük *Kátay* Laci, a nagy borivó, aki néhanapján vödörrel rendelt bort magának) naponkint és pontosan ellátogattak. Kötetet lehetne irni Gyuriról, mint üzlet- és társaságbeli emberről. Számtalan epizódot, jóizü humort, csinyttevést, a „jaj jönnek! . . ." hires kiszólás tragikus történetét, a ma már ismeretlen *bumzer* föltalálását és forgalomban való tartását, száz szál gyertya lobogását, *Kukacnak* egyvégtiben való százegy magyar nótáját stb. stb. mind külön fejezetbe lehetne megörökiteni, bizonyságául az öreg Szeged vidám és mulatós életének.

Annyit mégis érdemes fölemliteni, hogy a *hamvazó-szerdák* nem multak el akkor a Próféta vendégei fölött hamuhintéssel és az emberek magukbaszállásával, hanem — *heringevéssel és sörivással.* Gyuri ezen a napon minden esztendőben délelőtt tiz óra felé teritett asztallal várta a vendégeit. Az asztalokon tányérokban soványkodott a sós hering, a muszka („ringlinek" akkor még hire-hamva se volt), a sóskifli, *Nagy* Pál hires pékmühelyéből és a perec. A hering után következett a friss csapolásu sör, azután a déli ebéd és a hozzá illő dukáncia: a bor! . . . Kukac bandája is megjelent kellő időben s a hamvazó szerdának csütörtökön hajnalban lett vége. A befejezés Pepinél az „Oroszlán"-ban esett meg, kellő mennyiségü feketekávé és szines pálinka mellett. Hogy hangosabb legyen a „ricsaj", azt is megcselekedték az urak, hogy a cimbalom hurjaira egy-két kávés-tálcát tettek, hadd reszkessen a nóta még a tulsó soron is. Csendháboritás miatt nem kellett a rendőrségtől tartani, mert az is — ott volt.

Ferencsevics üzleti élelmességét jellemzi az az epizód is, amikor három idegen ember, akiknek „tincs" lógott a fülük mellett, bement a Prófétába és bizalmasan megkérdezték Gyurit:

— Lehet kóser kosztot kapni?

— Hogyne, csakis azzal szolgálhatok — felelte igen komolyan Ferencsevics.

Másnap fajtájukbelire akadtak az idegenek, kik megkérdezték, hogy hol étkeztek? Megnyugvással felelték:

— Annál a kis kecskeszakállu zsidónál a Prófétában.

Körülbelül ebben az időben keletkezett a mai ipartestületi házban (akkor Masa-ház) a *Zrinyihez* cimzett vendéglő, a Somogyi-utcában az *Üstökös,* az Iskola-utcában (ahol most a sörraktár van) az *Ujvilág.* Ez utóbbinak hatalmas nagy kertje volt, *Atyai* volt a tulajdonosa. A Zrinyiben *Krämmel* Miska látta el a vendégeket, aki később a Kiss D.-féle utcában a mai Tóth Péter-ház helyén volt alacsony, földszintes házba jött át és *Virágcsokor* cimmel igen kellemes, előkelő vendéglőt nyitott. Krämml veje volt *Jandó* József Szeged város egyik tipikus vendéglősének, akinek szintén előkelő vendéglője volt a mai Tisza Lajos-körut és Mik-

száth Kálmán-utca sarkán, vagyis az akkori Laudon-utcában. Jandónak gunyneve is volt. Modortalanságáról és sokszor durvaságáról *Goromba Jandónak* nevezték el. Egyszer egy német utazó kereste Jandó vendéglőjét. Ő a vendéglő ajtója előtt állt, mikor a vörös-haju és bajuszu „vigéc" (igy nevezték akkor a várost rajként ellepő kereskedelmi utazókat) megkérdezte tőle:

— Hol van erre a Goromba Jandó vendéglője?

Elvörösödött Jandó és rikácsoló hangon válaszolta:

— Éppen átellenben a vörös ökörrel!

Máskor meg egy másik „vigéc" viccelt meg Jandó Jóskával. Hirből ösmerte már a gorombaságáról, vacsoránál mindenre sértő megjegyzést tett. A hires „Jandó-féle rostélyosra" (mely páratlan volt a maga nemében) azt mondta, hogy ebből elsőrangu csizmatalp lenne, a borra megjegyezte (persze németül), hogy a „tsárdába" való a „petyárok"-nak, nem uri ember asztalára, a placsintát egye meg a gazda, ne adja a vendégnek stb.

Jandó mint a horpaszon ütött komondor, villogva nézte a „sógor" hetvenkedését, végre odament hozzá, udvariasan bemutatta magát és érdeklődött, hogy mi a sérelme. A bajokat simán rendbe hozta, de most meg azért látott föl a vendég, hogy miért nem gorombáskodik vele Jandó.

— Én ugy értesültem, hogy maga goromba a vendégeivel, szerettem volna egy porció magyar gorombaságot hallani, azért jöttem ide.

A villogó szemek hirtelen lenézőre változtatták át a tekintetüket és Jandó fölényesen lebecsülőleg felelte:

— Csak nem képzeli, hogy minden nyálas kölyökkel gorombáskodni fogok!

A kitünő étel, ital, a bő zsirba sült kecsege és harcsaszelet, mely Jandónál omlott az ember szájában, ma már csak — emlék.

A régi vár falánál (körülbelül ott, ahol most az Osztrák-magyar bank fiókjának az épülete van) volt a *Wagner*-féle vendéglő. Nagy üzlet volt ez is. Nyári helyisége a „promenád" volt, amely közkert volt ugyan, de a vendéglő céljaira is szolgált. A várfal mellett nagyocska kőépület disztelenkedett vendéglőhelyiségül, mely három oldalt, jókora hosszuságban,

üvegfallal volt bekeritve, hogy télen vagy alkalmatlan időben hivatásának megfelelő legyen. A bérlő *Csokonai* volt. Excentrikus ember. Állatgyüjtő. Dróthálóval bekeritett nagyocska udvaron sokféle szárnyas volt képviselve. Bagoly, sas, vércse, gődény, galamb, páva, vadkacsa, vadlud, gólya stb. stb. A sarokban, megfelelő házikóban öreg, szőrekopott medve.

Pillich Kálmán szegedi ügyvédnek, a városi közügyek egykori lelkes harcosának, aki, mint gróf Tisza Lajos titkos tanácsosa, Szeged rekonstrukciójában is tevékeny részt vett — szintén volt egy ilyen fogahullatott mackója ujszegedi rezidenciájában. Mikor szegény pára elvesztette ruganyosságát és kinálta „bőrbajuszos" gazdájának a földi élet „kulcsát", a helybeli „stüsszik" közül valamelyiknek az az ötlete támadt, hogy medvevadászatot kellene rendezni. A gondolat addig érlelődött, mig Pillich is elfogadta az öreg „Morgó"-nak ilyetén uton való átszállitását a másvilágra. Volt néhány tréfás ur, aki a bihari helységekben már részt vett valóságos mackóvadászaton, ezek „köpték a markukat", hogy egy lövésre leteritik a medvét . . . Hát lássuk a medvét! . . . A vadászat tényleg megtörtént és mint a hiteles feljegyzésből ma is megállapitható, a jegesverem oldalánál (mert „golyófogó"-nak is kellett lenni) a tizenkettedik golyótól tényleg fölfordult végérvényesen a medve. A bőre ma is szobadiszül szolgál egyik veterán agglegény lakásában.

A „medvevadászatról" azóta sok szó esett már Pillich Kálmánnak hires *árvizi vacsorájain*, melyek a nemes főfiskális legénylakásában minden év március 12-én estve megismétlődtek, viszontlátva ott egymást minden jógyomru és az agglegénységet hiven szolgáló előkelő tagja a szegedi társadalomnak. Ezek a vacsorák arról is hiresek voltak, hogy Pillich ujszegedi majorságának teljes állománya bekerült ilyenkor a három szobában teritett asztalokra és másnap talicskaszámra hordták vissza a csontokat és egyéb izékeket a borjunagyságu komondoroknak át Ujszegedre.

Előkelő és igen csinosan berendezett vendéglő volt a Somogyi-utcai „fekete-házban" *Mayer* Jenő vendéglője, aki ezt megelőzőleg hires vasárus cég tulajdonosa volt. Vadszőlővel befuttatott és oleánderfákkal diszitett udvara hangos volt esténkint buda-

pesti orfeumok divatból kiment „csillagjainak“ kornyikálásától és egyéb „művészek“ játékától. Az akkori fiatalság lármás éjszakákat rendezett ezek tiszteletére. Alighanem ez „tette be a kaput“ az egyébként kifogástalan vendéglőnek. Ott, ahol most a Royal-kávéház van, *Lauscher* fényképésznek volt egy árviz utáni ideiglenes háza. Ebben volt a „Szegedi szakácskönyvről“ ma is ismert *Szekula* Teréz *Durbincs* vendéglője, mely nem volt ugyan nagyvendéglő, de igen látogatott volt a hires gazdasszony kiváló főztje kedveért. Régi dolog, hogy az ebédlőre rendesen ráfizet a vendéglős és csak ugy bir létezni, ha a söntés pótolja annak költségeit. Itt borivó, mulatós vendég ritkán került, a vendéglő csődöt mondott. Helyébe a *Pörös* került, amely szintén rövid életü volt.

Szép és jó vendéglő volt még *Papp* Ferencnek a *Szinház-vendéglője* a városi szinház átellenében. Papp Ferenc ur a királybiztosságnál dolgozott mint szellemi munkás, érthető tehát, hogy egy-két esztendő mulva Budapestre kellett költöznie más kenyér után. *Kiss Palcsi* bátyánk vendéglője is kedves, családias vendéglő volt a Kölcsey-utcában. A vendégek per „Pali bácsi“, ő meg a vendégeket bizalmasan csak „öcsém“-nek szólitotta, ha akármekkora köcsögkalap volt is a fején. Kitünő konyhája és jó szegedi bora volt a fáradhatatlan és ma a 90-ik évben bandukoló vendéglősnek. Ezzel egykiadásu vendéglő volt a Szentháromság-utcai *Komló*, melynek *Klima* Eduárd volt a gazdája, az üzlet lelke pedig a felesége *Fanny* néni. A Backmalom tisztviselői székeltek itt, mint törzsvendégek, a közülök ma is élő és öregedő urak bizonyára élénken emlékeznek még azokra a „versenyivásokra“, melyek az alacsony korcsmaszobában lefolytak. Azután a *Mozgay-vendéglő* a kisköruton, két szép urileánnyal, kik közül az egyik irói hajlamokat ápolgatott és könyvalakban a szegedi nagyárvizről érdekes visszaemlékezéseket is adott ki nemrégiben. A gazdájáról elnevezett *Renglovics*-vendéglő a Feketesas-utcai Szivessy-féle házban szintén igen csinos és jó vendéglő volt. Uri társaságok látogatták a kellemes helyiséget. Az akkori időkben „feltünő szépen mulató“ dr. *Szivessy* Laci ügyvéd házigazdai kötelességből is felélénkitette olykor a vendéglőszobát. Szivessy igazi vivőr, gavallér ur volt a fehér asztalnál is. *Mónus* Pali-

nak a felsővárosi Szent György-iskola mellett óriás kertje volt, honnan a finánciáig behallatszott a muzsikaszó. A Stefánia-sétányon a régi várromból átalakitott „kioszk", melyet első bérlője: *Renglovics* fényesen berendezett, szintén előkelő vendéglő volt. Később *Baweschitz* Lőrinc, majd utána *Bogdán testvérek* vették át az inkább nyári üzletnek mondható vendéglőt, kik lassan le is járatták. A vendéglő megszünt. A romantikában mohosodó terméskövek uj lakókat kaptak. A „Szeged város tisztviselőinek egyesületét", melynek *Tömörkény* István volt az első elnöke.

Régen, jóval félszázad előtt volt a mostani Tisza Lajos-körut és Kossuth Lajos-sugárut keresztezésénél egy öreg vendéglő, mely arról volt nevezetes, hogy a terem közepén régi, kopott billiárd disztelenkedett. A vendéglő a *Barátsághoz* volt cimezve, az üzlet tulajdonosa a régi Szegeden általánosan ismert *Remes* Annus (Annus néni) volt, akinek ez után a *Dercsényi-*, az ujabb nemzedék előtt *Zsótér-*, a mai nemzedék előtt pedig *Bach*-féle ház sarkán volt jómenetelü vendéglője. Ott, ahol most a Korzó-mozi bejárata van.

A Barátsághoz cimzett korcsmába — melynek udvara egyidejüleg kocsibeálló is volt — leginkább polgáremberek jártak a városból. A tanyáról pedig azok a konzervativ parasztok, kik ha egyszer beteszik a lábukat ilyesféle vendéglátó helyre és maguknak, jószáguknak kielégitő ellátást találtak, nem mentek addig el, mig a nóta szerint — a gazda őket bunkósbottal ki nem verte!

Jártak ide még más vendégek is. Diákok! . . . A minden időknek érdekes tipusai, azzal a különbséggel, hogy a maiak jobban megtudják „fejni az öregeket" és nagyobb numerusu pénzzel jelennek meg nyilvános helyeken, ott is, ahol az iskolai szabályzat szerint tilos megjelenni. Akkor bezzeg soványan feslett a pénz, még annak is, akinek hazulról juthatott volna több, de nem jutott, mert akkor az ipse nem ismerte volna meg ugy a diákéletet, mint ahogy illik megismerni azt minden diákembernek. Akkor csak *tizes* számu pénzzel óvakodtak be Annus nénihez a kapu alátti följárón a diákemberek. Tiz krajcárral — ami csinos ezüst pénz volt akkoriban — mellyel egy *piramidl-parthiet* el lehetett játszani a kopott, raggasztott vásznu billiárdasztalon. Milyen nagy mulatság volt az akkoriban,

összerakosgatni tiz kemény „vasat“ és az alkonyat homályában besurranni a petroleum-lámpással megvilágitott korcsmaszobába, ahol még ilyenkor az öreg macskával együtt dorombolt a gazdasszony is a söntés mellett s csak akkor riadt föl, mikor a gyorsanjáró diákok berobogtak százrétü köpennyel a vállukon, hangos szóval kivánván a — jóestét!

És a tiz kemény „vassal“ el-ellökdösték negyedsöt félóráig is a kopott csontgolyókat. Minő élvezet volt ez! . . . Talán még akadnak emberek, akik ennek az élvezetnek a gyönyörére ma is visszaemlékeznek.

Előkelő vendéglő volt a Feketesas-utcában a mostani Keleti-palota helyén az *Ujvilág*. Itt voltaképpen az árviz után egy egészen alacsony, ugynevezett „rieglwandos“ épület készült, melyben nagy étterem és söntés volt. *Steinmann* volt benne a vendéglős. Leginkább a kereskedővilágból kikerült vendégek látogatták. Steinmann, hogy a vendégeinek kedveskedjen, messziről kiáltott a konyhába:

— Egy „nagy“ adag *zónát!*

A *Haggenmacher-vendéglő* 1892-ben épült. Első vendéglősei *Horváth-testvérek* voltak, kik közül *Pista*, a fiatalabb, igen élénk temperamentumu jó üzletember volt és gavallériájával, mulatós kedélyével mind nagyobb társaságot kötött le az üzlet javára. A régebbi időben ugyanis az a vendéglős volt közkedvelt, aki a vendégeivel együtt mulatott. Ezáltal keletkeztek itt is, ott is az ugynevezett *asztaltársaságok*, ahol a tagoknak kötelező volt a naponkinti megjelenés. Némely asztaltársaságnak a barátkozáson kivül „célja“ is volt. Nem csak a rekord-ivás, hanem jótékonycél is, szegény gyermekek felruházása, iskolakönyvekkel való ellátása.

A törzsasztalon, melynél az asztaltársaság székelt, volt lakattal ellátott persely s ebbe gyültek a meg nem jelenésért kiszabott — husz filléres — birságok a kitüzött cél javára. *János*, a másik testvér, a komoly részt képviselte az üzletben. Ez tartotta rendben a jó borairól és nagy készletéről hires borpincét, a konyhát stb. Ez szedte be a zárórát tulhágó vendégektől — kuriozumképen — a Kocor-biróság által kiszabott koponyánkinti *két korona* birságot „záróra be nem tartásért“ is, mellyel másnap délelőtt igen komoly arccal beállitott a nagy Jánoshoz, jelentvén:

— Tekintetes Koczor-biróság, az éjjel 33 ember ment el tőlünk reggel 6 órakor.

Koczor János leplezett bosszusággal, hogy nem ő volt a 34-ik, átvette a 66 koronát, jegyzőkönyvet vett föl, nyugtát adott az összegről és igen komoly ábrázattal, tréfásan adta tudomására a vendéglősnek:

— Nem tudja azt maga János, hogy a páratlan szám mindenben szerencsétlen!?

Horváth János ijedten felelte:

— De igenis kapitány ur, tudom.

— Nohát jegyezze meg magának a telefon-számom 362 — ha máskor páratlan számból áll a társaság, telefonozzon értem.

— Igenis kapitány ur, parancsára.

— Ugy, ugy . . . parancsomra!

Mert mi tagadás, János ur is szeretett a sült félliba vagy a negyed tejes-bárány elköltése után akár hajnalig is elüldögélni a koccintgató emberek társaságában és egyik adomát a másik után leadni, hogy könnyebb emésztés okáért állandó kacagás között tartsa a társaságot. *Koczor* János h. főkapitányról és rendőrbiróról sok érdekes és szellemes dolgot, apró csinyt és bohémiát lehetne följegyezni, mert nálánál kedvesebb, jóizübb, tréfásabb és ötletesebb ember alig volt a városban. A „torony alatt" pedig valósággal unikum volt. *Taschler* Bandi, a „nagytata" is kiváló anekdotázó és rendkivül szellemes bohém volt fiatalabb éveiben és *Beck* Pista a ruházatáról és szokásairól is hires „fajmagyar" szintén kellemes előadója volt a régi világból való történeteknek, melyeket komoly és hiteles formában a „vörössapkás" honvédtizedes, *Koncz* bácsi, *Sz. Szigethy* Vilmos elődje, a város levéltárosa is kifogyhatlan bőségben tárt hüséges hallgatói és tisztelői elé — de János, a nagyhasu *Koczor* János utolérhetetlen volt.

Hivatalszobája, tárgyalások után, az ujságirók kaszinójául szolgált. Szombaton délfelé Gárdonyitól kezdve egész *Csoór* Zsigáig minden ujság reportere ott „szimatolt" borgisz-tárgyért a vasárnapi szám részére.

Megtörtént Jánossal az is, hogy a zárórát tullépő társaságban ő is „jelen" volt. A létszámot is tudta s mikor másnap a birsággal bekopogtatott hozzá a vendéglős s a „leszurkolt" birságpénzt megolvasta, szót-

lanul kivett az erszényéből két ezüst-forintost s az összeg mellé tette.

— Csalni legalább is nem illik vendéglős ur!

— Miért kapitány ur?

— Mert nem tizen, hanem tizenegyen voltunk.

— Igen, igen, de a kapitány urat nem számitottam közibük.

— Köszönöm tisztelt vendéglős ur, hát én maga szerint nem teszek ki egy emberszámot — mondta lapos mosollyal a hegyesre pedrett vörös bajusz alól.

Horváth Pista vidám és mulatós természetének s a tulhajtott bohém-életnek lett az áldozata. Egy átmulatott pezsgős és cigány-muzsikás éjszaka után sziven lőtte magát, amely sokakat megrenditő tragédia *Jánost* is arra késztette, hogy a „Hággit" ott hagyja és a leguribb foglalkozásra, a földbirtokosságra adja magát.

Az öreg Szeged szórakozásra és mulatozásra alkalmas nyilt üzletei között elsőrendü helyet foglalt el a Kossuth-utcában *Balogh* Ferenc vendéglője. A vendéglő régimódisan nem birt bejárattal az utcáról, hanem a nagy szárazbejárásu kapu alatt lehetett a lakásból átalakitott vendéglői helyiségekbe bejutni. Szép, tiszta vendéglő volt. Ragyogott benne minden. Még a borosüvegek is olyanok voltak, mintha most kerültek volna ki a kereskedésből. A bora szintén tiszta és elsőrendü volt, az egész városban népszerü Balogh bácsi nagy sulyt helyezett arra, hogy ebben a foglalkozásában is kifogástalan legyen a „portéka". Azelőtt lábbelikészitő mühelye volt a szorgalmas iparosnak és akkor is pedánsan ügyelt arra, hogy a „portéka" emelje a mühely jó hirnevét. Általában szokás volt az öreg Szeged életében, hogy iparosemberek, kiknek keze már gyengülni kezdett a szerszám-használatban s a munkás-viszonyok is egyre jobban elkedvetlenitették a mesterség gyakorlásától — korcsmát nyitottak. És a korcsmát abban a tiszteletben tartották, mint a mühelyüket. A kenyérkereset *tisztessége* és *becsülete* élt tovább is a lelkükben s a helyet is ennek megfelelően értékelték és becsültették meg mások által is.

A „Balogh-korcsmá"-nak (ez volt közhasználatban a vendéglő neve) két nevezetessége volt. Az egyik a *bőrharang*, a másik a *szombatosok* társasága. Mind

a kettő különlegesség volt a maga nemében. A bőrharangot *Vékes* Sándor, a városi rendőrkapitányság régi-ívásu iktatója képviselte a maga személyében, *Palotás* Fausztin által az időben szerkesztett *Paprika* cimü heti élclapnak egyik főalakja volt a minden izében kemény magyar, *Galambom Péter a Baloghban* cimmel. Igen kedélyes, jóizü, rátartós hivatalnok volt a torony alatt, aki szegénnyel, gazdaggal, hajduval, főispánnal egyforma, megalázkodást nem ismerő hangon beszélt. Elvégezte hivatalában pontosan a dolgát, a tisztség csak nobile officium volt neki, a fizetés csak dohányra és gyufára való volt, (ezért is volt a legillatosabb dohánya *Sándor* bácsinak a városházán, hogy még a gazdája orrát is megcsiklandozta olykor, nem átalván izelitőül egy pipára valót kiemelni a pántlikás, pipaszurkálós kos-zacskóból) a többit kiadta a nagy porta és a két emeletes palota, melynek suterénjában még ingyen-lakókat is megtürt a magyarruhát, ezüst-sarkantyus csizmát haláláig viselő kuruc-magyar.

Törzsvendég volt a „Balogh"-ban. A nagyasztalnál a főhely volt állandó trónusa „tisztesség okáért". Innen adta le öblös hangjával a legujabb hireket, innen méltatott asszonyt, embert egyaránt, kit-kit a maga érdeme szerint. S a „nagy kritikus" szaftos mondásait az iródeák: *Fusti*, a fürge riporter, jegyzékbe szedte s mint harangszót küldte széjjel a városban vasárnaponkint.

Galambom Péternek, mint törzsvendégek állandó hallgatói voltak: *Schnell* Fritzi, a piros orru, kecskeszakállas biró, báró *Konrádsheim* törvényszéki elnök, *Szeless* Kálmán városi ügyész, *Muskó* Sándor törvényszéki elnök, aki a hallgatásba elmerülve, kéthárom liter bort is képes volt elemészteni szó nélkül. *Wagner* Nándi a „törzsivó" is gyakran megjelent a „Balogh"-ban, mint sok más helyen, mikor naponkinti korcsmákat-látogató körsétáját végezte.

A *szombatosok* egy exclusiv borivó társaság volt, mint a hatvanas években az *iszák-regiment*. Tagja az lehetett, akit a törzstagok „begolyóztak" a társaságba. Beiratási dij négy liter bor volt, amit a „büntetés borok"-kal egyetemben a tagok fogyasztottak el testvériesen elosztva. Az elosztás ugy történt, hogy az elnök maga előtt sorba rakta a poharakat,

aszerint, ahogy a tagok ültek és zsinórmértékre teleöntögette őket. Aztán következett a „vezényszó", mire mindenki a pohara után nyult és ivott. Ez a „kommandóra való ivás" azonban csak a „közös" bornál történt, a többi, ami ez után következett, kinekkinek a saját „szakállára ment". Néha három literig is fejenkint.

A társaság tagjai kötelesek voltak hetenkint minden szombaton megjelenni a „platzon", vagyis abban a korcsmában, amelyik székhelyül közmegállapodásra kijelöltetett. Ez pedig a bor minősége szerint történt. Ha valahol másik hordó került csapolásra, melynek tartalma nem egyezett az előbbi hordó bor minőségével s ez okból nem izlett a tagoknak, vagy ha a bor kissé ecetes, vagy hordószagu volt, az arcok elfanyarodtak s ebből ki-ki megállapitotta, hogy a hely többé már nem „kóser".

A „platz" megváltóztatására az is okul szolgált, ha valamelyik tagnak a felesége megjelent a „platzon" s onnét az urát néha szép szóval, néha erélyes hangon hazaparancsolta.

— Ide asszonyok is járnak, ez nem wirtshaus! — röffentek össze ilyenkor a tagok és a következő héten már más helyen „szombatoltak".

A rendes tag elmaradása egy liter bor „büntetést" vont maga után, amit az illető a legközelebbi megjelenésen tartozott megfizetni. Ha a társaságból egy tag elköltözött „deszkát árulni Szent Péter birodalmába" akkor *halotti tort* ültek a szombatosok és igy rótták le kegyeletüket az ezután már „örökösen szomjazó" tagtárs iránt.

A *szombatosok* elnöke hosszabb ideig *Kovács* József városi tüzoltó-főparancsnok volt, akit igaz nevén csak kevesen ismertek a városban, inkább csak *Piktor* Jóska vagy *Tüzoltó* Jóska volt a neve. Nagy robosztus termetü, rendkivül barátságszerető, jómodoru ember volt, akiből a humor, a tréfás beszéd, a kedély és az anekdóta „csőstül dőlt". Rendkivül sokat birt inni és ivott is, anélkül, hogy az ital urrá lett volna fölötte. Ezért is győzött egy „versenyivás" alkalmával Szabadkán, elhozván az első dijat: az *ezüstserleget*. Szabadkán a háboru előtt (talán most is) nagy ivások történtek, olykor „versennyel" összekötve. Nem pohárból itták a bort, hanem vödörből.

És nem az volt a győztes, aki többet ivott, hanem aki tovább ivott. „Csalni“ (ivászati értelemben véve) persze nem volt szabad.

— Magam maradtam „élő“ reggel hét órára — dicsekedett nem egyszer Tüzoltó Jóska — a többiek „hullák“ voltak. Egyrésze az asztal alatt feküdt, másrésze megszökött.

Mint „alelnök“ és egyéb funkcionáriusok működtek Kovács mellett *Hirháger* Franci, a „ritkán-szóló“ nagyhasu „szaktárs“, akinek az volt az elve, hogy csak „kis mértékkel szabad inni, de nagyon sürün“. *Schiller* Károly p. ü. titkár, *Folkusházy* Károly a jóízü vadászadomákat föltálaló „stüsszi“, a befelé mosolygó *Jungen* Józsi, *Naszády* Géza, *Lévay* Béla (irói nevén *Don Dúgó)* városi hivatalnok, a „kviétált“ huszártiszt, aki egyszerre két lovassági karddal is vivott és aközben szivta rendületlenül a virzsiniaszivart, *Markos* Imre, *Májer* Antal, a „nagyevő“ *Kovács* Oktáv hires basszista, akinél csak egy erősebb bassz-hangu ember volt Szegeden s ez *Scultéthy* Laci volt, aki *Neu* Dávid hires operaénekes szegedi vendégszereplése alkalmával egyszer a nagy müvész éneke után egy oktávval mélyebb hangon, *Neu* Dávid nagy meglepetésére, egyik földszinti zsölyéből fölszólt a szinpadra:

— Jaj, de szép!

Továbbá *Tölcséry* Jóska, a hőstenor, a Szegedi dalárdának egyik legértékesebb „kincse“, *Szögedi* Bandi a dalárda karmestere és jónevü zeneszerző, aki nem egyszer megcselekedte azt az uri passziót, hogy egy jól sikerült próba után csapra veretett a dalárda tagjai részére a Prófétában egy hordó sört. És ezeken kivül sok mások, köztük számosan, mint *költagok*. Az egész város társadalma által szeretett *Tömörkény* Pistát is bevonzotta a sokfelől megnyilatkozó benső barátság. Ő is vendége volt olykorolykor a szombatosoknak.

A szegedi nép, akár az alsó, akár a középosztályt tekintjük, részint szokásból, részint tradícióból mindig *borivó* volt. Az ősfoglalkozás pedig mindig sok időt engedett az embereknek a tétlenségre, amit egyéni hajlamból is mulatozással, olykor tivornyázással kellemessé iparkodtak tenni. Az általános borkedvelésnek s korcsmábajárásnak az is oka volt, hogy sok szegedi gazdának volt már akkor is szőlője

Juhász Attila Tudományegyetemi Könyvtár SZEGED

itt a kultura alá fogott homokbuckákon és lenn, a Szerémségben is. Ezek a termést nem birván háziszükségletként teljesen elfogyasztani, egy részét eladták másoknak, kik üzérkedtek vele. Egyesek fölfuvarozták Lengyelországba, Sziléziába s ott értékesitették tisztességes haszonnal, mások meg korcsmát nyitottak és ott mérték el meszelyenkint, később decinkint.

Felsőváros, ahol az őslakosság nagy pénzkeresetü hajósokból, halászokból, molnárokból és gazdálkodókból került ki, számra nézve a legtöbb korcsma volt. A Maros-utcában például — mely összekötő ut volt Szeged és Tápé között, továbbá kompjárás réven a torontáli községek között — alig volt ház, ahol korcsma ne lett volna. Igy az elején egymás mellett volt a három *Kátai* korcsma, átellenben a *Kiskaszinó*, mellette a *„volt kaszinó"*. Azután sorba egymásután a hires szépségü *Biacsi* Rozi, ahol a vizimolnárok mulattak és meszely-számra itták a feketekávét. *Szabó* Jóskának a *Hajóhoz* cimzett korcsmája, akinek igen ügyes felesége, a törzsvendégek által becézett „sógor asszony", hires konyhát tartott. Pompás ételek, igen finom ecetes, fokhagymás sülthal és halkocsonya került a napnak bármely szakában a linoleum-vászonnal leterigetett korcsmaasztalokra a vendégek elébe. Jó bor is volt a korcsmában. Egyfajta, izletes, tiszta bor, melyet Kátai uram méretett, mint saját szőlőjének a termését. Büszke volt Kátai uram a bora „böcsületére", ezért csak olyan embert engedett a korcsmájába, leginkább itcés-nek, aki nem „keresztelte" meg a bort vizzel és maga is sokat adott arra, hogy a „házban" jó bor legyen.

Ide leginkább hajósok és halászok jártak. A szoba mennyezetéről egy miniatür tiszai bőgőshajó lógott le, mint szimbólum. Továbbá *Csányi* Ágó (ma *Zombori* Ferdi) jónevü korcsmája, ahol tiszai halászok főzették a finom, illatos halpaprikást és itták rá a mély pince jó borát. *Kotogány* Gyuri korcsmája, mely állandóan hangos volt a sóhordóktól és egyéb munkásoktól. *Klivinyi* Rozi tágas ivója, melyben a hajóácsok, superok kergették el fejük fölül but és a bánatot muzsikaszó mellett. Sokszor megtörtént, különösen szombat este, hogy az egész utca hangos volt a cigányzenétől. Minden korcsmában egy-egy banda (közte sok „koca-banda" is, ami három-négy

cigánygyerekből állt) játszott. De átszállt a nóta a másik utcákból is. A „kutyaszoritó-közön" *Biacsi ángyó* hires mulatójából hétköznapokon is kizengett az akkor divatos öreg nóta:

Tisza partján elaludtam,
Jaj de szomorút álmodtam
Megálmodtam azt az egyet
Rózsám elszakadok tőled.

Azután *Hubert* Tóni hires *csöpögi-csárdájából* is kisirt olykor a klárinét vagy a cimbalom élesen ugráló hangja. Ez a *Csöpögi-csárda* egy árviz előtti épület. A magos vizállás folytán vályogfalai átnedvesedtek és a ház egyszer csak leroskadt. Mint elnyüttöreg kalap nehezedett a falakra a tető. A gazdája ekkor — talán az érdekesség kedveért is — fölerősitette a falakat és meghagyta a rozzant csárdát a maga eredetiségében. A padmalyára — mivelhogy alacsony volt a szoba — négyszegletes lyukat vágatott szellőztetés okáért. És a tetőzet pár zsindelyét is ugy mesterkéltette ki, hogy azokat madzag segitségével félre lehet huzni s a füst kitódulhatott a korcsmaszobából. Furfangos ötlet, igazi magyar észjárásra vall.

A Tisza partján is ugyszólván egymást érték a korcsmák. Ezek voltak az ugynevezett *„halász-csárdák"*, ahol minden időben lehetett főtt- és sülthalat kapni. Igazi csárda tipusuk is volt. Léccel elkeritett „söntés", falán a nagy deszkatábla, melyre a „kontót" krétázta föl a gazda, hogy hamarabb „lekvittelje" tartozását az adós. A söntésben a fehér kendővel leteritett nagy boroskancsó, a polcokon az üvegpoharak. Az ivóban a nehéz tölgyfaasztalok, székek, padok, sötétzöldre festve, hogy ne látszon rajtok a piszok. (A könyöklés helye azonban mindenütt ott volt). A mennyezetről lelógó petróleumlámpa. Néhol bádogból fabrikált tüskös ponty, mint szimbólum. Legrégibb „halász-csárda" volt a szelidnézésü jámbor *Gajdácsi-bácsi* korcsmája, ahová (meg volt az oka — miért) városi előkelő tisztviselők és az uri-dalárda aranyifjuságának kiválasztottjai jártak. A keményfa-lócás és sötétzöldre festett hosszu asztalok mellett a gyérvilágitásu ivóban (melyben még más karbunkulusok is világitottak néha észbontó fénnyel) bezzeg hajnalokig is elmulatozott; el-eldalolgatott a társaság.

Egy ilyen „kirándulás" alkalmával *Bokor* Pali-

nak, a város érdemes h. polgármesterének kellemetlen epizódja akadt. A mai *Stefánia-sétány* tájékán, ahol akkor a rakpartot épitették az olasz munkások, három „digó" a hajnali szürkületben megtámadta. Bokor Pali akkor a város legerősebb atlétája és versenyrejáró tornásza volt (a hüvelykujjával könnyen lekanyarintott egy szeletet az asztal márványszéléből), mosolyogva nézte a briggantikat, aztán, mint a lapdát, egymás után dobálta le őket a nagy bazaltkövek közé a Tisza szélére. Attól fogva se mertek az olasz munkások magyar emberbe beleakaszkodni.

Később keletkezett *Onozó* Poldi, *Novák, Bagics* Rozál, *Somogyi* szürszabó, a vashid mellett *Berkes* korcsmája. Felsővároson a hires *Báló* János vendéglője, ahol olyan halat főztek — mint Don Dugó, a kiváló halszakértő és városi halász-speciálista, ugyis, mint mükedvelő picéző mondta — hogy „megszophatta az ember utána mind a tiz ujját" . . . Nem is volt csoda. *Bálóné* a szépséges *Gajdacsi* Rozika volt, aki később megalapitotta Budapesten a kegyelmes urak által látogatott „Bálónét" (nem ugyan őtet, hanem a vendéglőt), mely élő reklámként szolgált a „szögedi halászlének".

És utánuk következtek a ma is meglevők. Különösen hetivásáros napokon reggel négy órától este kilencig, tizig állandóan zsufolva voltak ezek a halászcsárdák. A pityóka pálinka után már halat evett a bánáti rác és a sváb paraszt. A „brugók", az ezüstkétkoronás nagyságu réz kétgarasos — négy krajcáros — szakajtó-számra gyült össze a söntés padkáján.

Hires halász-csárda volt *Bittó* halászmester vendéglője is a Takaréktár-utca elején, később az *Alföld*-szállodában. Ez utóbbi helyre rendezte be Bittó az ugynevezett „magyar-szobát" uri vendégek részére. *Lipcsey* Ádám, a kiváló zsurnaliszta és költő minden szombaton vendége volt a szegedi ujságirók társaságában ennek az alkalmas bohémtanyának. A szobában magyar motivumu butorok tették stilszerüvé a halászlé ezen eredeti forrását és *Beck* Pista városi aljegyző által komponált zsinórdiszitésü pingálás sejttette a fővárosi vendégekkel, hogy „hirös Szögedében" vannak, a tányértartókon virágos mázas cseréptányérok, kulacsok, csobolyók társaságában.

Hasonló zsánerü szobája *Kass* Jánosnak is volt a *Kis-Kass*-ban, hová ha belépett az ember, egy uj cimmel is találkozott. Ez az uj cim a szoba falára volt nagy betükkel fölpingálva: *VII. Ügyosztály.* A Vasutak központi leszámoló hivatala — mielőtt a korcsolyatéri hatalmas és gyönyörü palotája elkészült — a Kass-vigadó szomszédságában székelt. Innen ruccantak át a hat ügyosztályba beosztott tisztviselők egy-egy zónára (akkor tizenkét fillér volt egy adag „zóna") és „egy pohár sörre", amiből néha, különösen „Jézus-nevenapján", amikor a járandó obulusokat kifizette a pénztár, négy, öt is lett. Ekkor *Palescó* Ottokár főfelügyelő, *Benedickt* Ferenc utóda volt a hivatal főnöke, aki maga sem utálta az efajta „pihenőket" és sose volt a „jónak elrontója". Általában a Leszámoló hivatal leginkább németajku tisztviselői, mikor Szegedre kerültek, igen hamar és igen szoros barátságba jöttek a jó „buckaival", aminek következménye az lett, hogy egyszer az egyik, nemsokára utána a másik közismert és rokonszenves „leszámolós" lépett ki a sorból és tünt el a temető-kapunál. A szokatlan mennyiségben élvezett „siller" komoly betegséget okozott a szervezetükben. Ilymódon már sok áldozatot küldött el „Ábrahám kebelébe" a szegedi „karcos". Előbb beföstötte vörösre az illető orrát, azután hordó-hast pupositott a melle alá és végül sárgára festette az embert a sulyos szervi baj. Mégse igen okultak az emberek, csak most, hogy *száz* korona a bor literje, kezd lohadni a korcsmákban a magyar „virtus".

A halász-csárdáknak pendantjai voltak a *paprikásos* korcsmák, hol különösen hetivásáros napokon, pompás marha- és birkapörköltet lehetett foszlósbélü „selyem-cipóval" együtt kapni kemény husz „vasért" adagját. Ilyen „paprikásos" korcsmája volt többek között *Totzer* Ferencnek, *Bartuc* Istvánnak, *Lajos* Jánosnak, *Szép* Pistának, *Bosznyai* Ferencnek a *Pávában.* A tanyai magyarok négy-öt vaslábassal is elfogyasztottak egy-egy helyen, ráeresztettek fejenkint két-három félliter „pirosat", aztán kifelé olyan őrült vágtatást rögtönöztek a karcsulábu lovacskákkal, hogy passzió volt nézni a véletlenül kint ődyelgő városi embernek. A vágtatásnak később *előzd meg* (az előtte haladó kocsit tudniillik, ahol szintén dolgozott a paprikás és az itóka) és végezetül az kö-

vetkezett igen gyakran, — amit éppen a napokban olvastam az ujságban, — hogy Miska bácsi belehajitotta András gazda gyomrába a vasvillát, mert amaz futósabb lovaival „egy lófejjel" megelőzte. Hát ilyen virtusok is vannak a magyar paraszt életében!

A „paprikásos" korcsmák gazdái szinte egy-egy tipus volt a maga nemében. *Totzer* Ferenc például bérkocsis volt és a szegedi „hordár-intézménynek" megalapitója. Mesterségére nézve mészáros. De azért olyan pedáns, rendtartó (még a vendégekkel szemben is) és ételre, italra különös nagy gondot forditó vendéglős lett belőle, hogy bármely uj kezdő megtanulhatta volna tőle az idegenforgalomra nézve fontos mesterséget — a vendéglős-ipart. Meg is vagyonosodott belőle. *Bartuc* István, akinek a régi Laudon, ma Mikszáth Kálmán-utcában előbb a *Betyárhoz*, később *Petőfihez* volt cimezve a korcsmája, csikósbojtár volt a kisteleki nagyjáráson. Onnan került be a városba *zsákolónak* a Feketesas elé s mikor a szép, gömbölyü *Pesti* Julcsával összekerült, megtanulta a nevét leirni és kinyitotta a „Betyár-korcsmát". (Őtet is *Betyár Pistának* nevezték el a vendéglője után). Pár esztendő mulva üzletét a saját házában kicsinositva és megnagyobbitva folytatta és ekkor „beálló-hely" is volt a tanyaiak részére, a politikai elvtársak részére pedig kinyilt a nagyszoba ajtaja és odahurcolkodtak a *Szegedi 48-as függetlenségi párt*, *Polczner* Jenő elnöklete mellett. *Babó* Emil, a volt függetlenségi képviselő, aki egy malőrös kártyakeverés következtében bucsuzás nélkül hagyta itt „rendületlenül kitartó" polgártársait és ismeretlen tájak felé vette utját, szintén gyakran megjelent itt, rikácsoló kemény hangjával szidni az „átkos kormányt" és a „kamarillát", aminek következtében Pista bácsi levetette a magyar nadrágot, csizmát és fölcsapott *paraszt-urnak*. (Ezek a legfélszegebb alakok a mi társadalmunkban. Szerepet vállalnak, törtetnek a város képviselő-testületébe, megragadnak minden alkalmat, hogy vezető egyéniségekkel *pertut* ihassanak és fejük búbjáig eltakarja őket a gőg). A vendéglőjére azért nagy gondot forditott, meg is gazdagodott. A vége mégis szánalmas öngyilkosság lett a nagy előretörésnek.

Bosznyai Ferenc kádár-munkás volt. Feltörte kezét a fakalapács, vendéglős lett. Szorgalmas jó korcs-

máros, szép vagyonnal ment nyugdíjba. És így voltak a többiek is.

Bokor Jánosnak a *Vasmacskához* cimezve volt a Petőfi Sándor-sugáruton szép, tiszta polgári vendéglője, ahol jobbfajta vendégek üdültek, boroztak, kártyáztak és kugliztak nyáridőben a kerthelyiségben. Itt az asszony volt a „jobb-keze" az üzletnek. Az ember leginkább a bort hordta föl a vendégeknek és ha valaki enni kért, őszinte választ kapott:

— Egy adag karmanádli van még, de az nekem kell!

Általánosan elismert dolog volt az öreg Szeged életében, hogy ott, ahol a szekeresek és koplalósok fölsorakoztak az igájukkal estalkonyatra — jó bor van! . . . A *jó borért* más ember fia is elment — ha szerette — akár a város másik végére is. Akadt sok olyan ember is, aki a zsebébe tett egy kis „falnivalót" és lement Alsóvárosra a *Katona-gyerekek* korcsmájába, ahol az ivó egyik sarkában, mint a régi mesterség hagyománya: az alacsony csizmadia-asztal, a három-négy kerekszék, sámfa, kaptafa ott diszeskedett állandóan a csirizes-tállal együtt, az ivó másik sarkában pedig szürcsölték a *piros-velteléni* levét vagy ütötték krájc-márjással az asztal tetejét. Vagy fölballagott csöndesen Felsővárosra, a Római-körutra, *Martonosiné* tiszta vendéglőjébe, ahol igen jó ozsonnát kapott kerek husz krajcárért. És hozzá még hallgathatta is a mesterlegények dalolását.

Volt sok ilyen hasonló jeles korcsma a régi Szeged boldog korában a város minden részében. Mint teszem azt, az öreg *Nyáry* János bácsi jóhirü, tisztes mérője a Boldogasszony-sugáruton, amit később a ma általános köztiszteletben álló s a hasonló üzletemberek között ugyszólván legtekintélyesebb *Nyáry* György (becézett nevén: *Nyáry* Gyurka) vett át és tart fönn ma is mintaképül annak, hogy hogyan kell a polgárembernek pihenő- és szórakozóhelyét megtartani a legnagyobb tisztességben. Azután nem messze a *Kosócki* csizmadia-mester bormérője. Rókuson a *Kiss* Márton korcsmája, mely a vasutasoknak volt kedvelt tanyája. A Szent István-téren *Janik* bátyánk bormérője és kellemes nagy kertje, ahol igen jó vörössillert mértek. *Bikavérnek* is elnevezték a vendégek. A Kálvária-utcában *Ördög* Vince vendéglője, kuglistadttal. A *Rózsa*-féle Apácai-utcai szárazkapu alatti

bormérő, ahol kis asztalok voltak a falba erősítve s csak akkor eresztették le őket, ha a vendég részére szükségesek lettek. Itt is bikavért kapott a magyar — orvossággul. Literjét 16 krajcárért. Az öreg *Bogyó* bácsi bormérője a Jókai-utcában. Saját borát mérte a saját házában. *Priváry* Pál jeles vendéglője a Révai-utcában a belvárosi templom háta mögött, ahol próbák után a Polgári-dalárda *Menner* János karnagy vezetése mellett tovább „stimmelt", dalolt és itta a „hegy levét". Kellemes szép hely volt ez télen, nyáron. *Borbély* Jóska a „szabadkai kapuban", ahol *stációt* kellett tartani minden igaz hivő tanyai magyarnak. *Papp* Sándor korcsmája a Dobó-utcában, *Savanya* János az uj városban: Móra-városrészben, *Szép* Pista korcsmája a Kálvária-téren, *Regdon* Imre üzlete a Dugonics-téren, *Krajcsovics* Antal kellemes, szép kis vendéglője a Kossuth Lajos-sugáruton, ahol gyakran együtt érte a vendégeket a hajnali kakaskukurikolás. *Bógner* Jóska „grádicsos háza" a légszeszgyár mellett. *Csonka* Rúzsa bormérője a Dobócki-malom mellett, a Szabadság-téren. Hires jó vörös bora volt, messziről elmentek érte. *Sándor* Mári korcsmája a Keméndi-ház mellett. Csak az tudta, hogy korcsma, aki ismerte. Nem volt ajtaja az utcára s mikor föltöltötték a Szabadkai-utcát, a mai Petőfi Sándor-sugárutat, akkor az ivó-szoba a föld alá a pincébe jutott. *Lajos* János a Valéria-téren, a kackiás *Török* Kata feleségével. Jó bor, jó paprikáshus, szép szó, barátságos beszéd vonzotta be a vendégeket a tisztes üzletbe.

Kellemes vendéglő volt ugyancsak a Valéria-téren *Kőrösi* Lajos mézeskalácsos vendéglője, ahol vidám ifjuság verte olykor éjfélekig is a kugli-dobót és vasárnaponkint örült a bárányának, ami a legtöbb „fát" ütő kapott jutalmul tiz krajcár „betét" ellenében. (Akkor még krajcárokban beszéltünk és tiz krajcár legalább is vetekedett a mai ötven koronás értékével.) Az ifjuságában igen szép, kedves és kellemes *Kőrösiné* volt a lelke az üzletnek. Kissé odébb, a nagyköruton (előbb a dohánygyár mellett) volt a *Farkas-Csamangó*-féle korcsma, melynek nevezetessége: három szép lány, Nyerges kuglistadt és jó bor. Beálló hely volt az udvaron. Hetivásárok alkalmával nyüzsgött a korcsma a kupecektől, hajcsároktól, adóktól-vevőktől.

Farkas-Csamangó Imre egészséges humorú ember volt, ami onnan is kitetszett, mert az ajtója fölé egy cégtáblát tett ki, *A három farkashoz* fölirással. Valójában pedig csak két farkas volt kifestve. Ha keresték a „harmadikat", lapos mosollyal jegyezte meg:

— Én vagyok az kérem, én ám!

Kint a Téglagyár mellett a nagyhasu *Bába* József, igaz nevén *Orsolya* József vendéglője, ahol szintén játszottak ki báránytt, vasár- és ünnepnapokon. Néha szivarszivó-szopókát, zsebórát stb.-it is, merthogy „Orsolya ur" (hajós volt, hát megillette az ur" cim) igen élelmetes ember volt. Különlegessége volt a kis-vendéglőnek a „hosszu lére eresztett tarhonyás-paprikás", melyet csak csütörtöki napon szolgált föl vacsorára az odaszokott vendégeknek — jókora, adagját *husz* krajcárért. És hozzá *tizenöt* krajcárért a jó zamatu fehér-vort . . . Aztán következett, aminek következni kellett. Kártya, nóta . . .

A régi Kocsonyás-utcában öreg korcsma volt a *Hallgatagi-korcsma.* Az Uj-tér közelében *Böröcz* Imre kőmivesmester céhbeli bormérője, mint csöndes, nyugodt üzlet. A Petőfi Sándor-sugárut és a Bécsi-körut sarkán *Takács* Annus korcsmája, mely a szép, feketeszemü *Tecuska* lánya kedveért naponkint zajos volt.

Mint föntebb emlitettem, Felsőváros, a „selymes" városrészben" volt a régi időben legtöbb korcsma és mulatóhely. Mindegyik üzlet olyan volt, mint égő lámpás a fekete éjszakában. Viritott az utcára kitekintő fényével, kiabált a belülről ki-kiorditó borizü, duhaj lármájával és jólétről, gondtalan vidám életről tanuskodott, mely hál' Istennek, az Alföld büszke metropolisát valóban a „saját zsirjába való fulladásig" megtöltötte. A régi emberek ezért nem is panaszkodhatnak az életre. Bár százszorosan érzik a mult és jelen közötti sanyaruságot, jobban, mint a szánalomraméltó ifjuság, azzal vigasztalják és vigasztalhatják is magukat, hogy — *éltünk!* Életüknek java korát jólét, gondnélküliség és vigasság között töltötték el. Most tapasztalják a régi emberek, hogy Magyarország valóban az oly sokszor emlegetett „tejjel-mézzel folyó Kánaán" volt. És hiszem az Istent, lesz is még. Az áldott jó magyar föld ismét visszaadja az embereknek a jólétet, a boldogságot, ha lassan is, de bizonyosan.

A polgári bormérések voltaképpen az utszéli

csárdáknak a városokban való folytatása. Hajdanában voltak csak csárdának nevezett egyszerü vendégfogadók, hogy a vasut hiányában szekereken, echóskocsikon, postakocsikon stb. utazó emberek menedékhelyekre találjanak. A lovaknak is szükségük volt tiz-tizenkét órai ut után a pihenésre és a táplálkozásra. Szegeden a vasut kiépitése előtt — mint minden más városban és nagyközségben — sok *nagyfuvaros* volt, kik Pestre, Pozsonyba, Kassára, Brassóba, sőt Bukarestbe is eljártak csengős kocsijaikkal fuvarba. Ilyen volt *Tóth Csuszó* Mihály, aki sok lováról és arról volt hires, hogy egész a Vöröstoronyig lement, noha őkigyelme kerek három mázsát nyomott. *Szögi* Péter, aki magas, szép ember volt, erős jó lovairól és utközben végbevitt kalandjairól volt nevezetes. Noyé Miska Baranyában járt gesztenyéért. *Gavallér* Jóska meg Pista pedig a Szepességbe mentek vászonért. *Knodek* Mátyás idegen származásu ember létére arra volt büszke, hogy ő szállitotta a szegedi városháza megrepedt harangját Budapestre.

A nagyfuvarosok természetesen hetekig járták ezeket az utakat jó időben, rossz időben s mikor hazakerültek, az Aranysas-vendéglőben valóságos hárijános-előadásokat tartottak uti kalandjaikról, melyekben sok csintalanság fordult elő az erdélyi asszonyokról. A hajósgazdák pedig, akik vidáman hallgatták ezeket a kedélyes történeteket, viszont az ő vizi-utazásaikról beszéltek el sok mindenféle igaz és költött dolgot, beleszövén a Duna melletti sokac menyecskéket s a bőgős-hajók csárdáiban lefolyt velök való vig mulatozásaikat.

A szegedi nagyfuvarosok gavalléros viseletükről, tréfás kedélyükről voltak ismeretesek mindenfelé. Pörge kalapban, ezüstgombos lajbiban, buzavirágszin kék magyar nadrágban és kordován csizmában jártak. Mindenfelé ismerték őket. Már messziről jelezték az utszéli csárdákban:

— Jönnek a szögedi fuvarosok!

A csárdákban kedvelt és várt vendégek is voltak. Ők vitték a már akkor hires szegedi paprikát és szappant, melyeknek különösen a csárdásnék örvendeztek. Mikor megérkeztek a „stáció"-hoz, a csárda udvarán kigöngyölitették a kocsirudra a zaboló vásznakat abrakolásra és a maguk „abrakolásáról" is gondoskodtak. Rudvégre akasztott bográcsba hust

apritottak, vöröshagymát, sót, paprikát tettek bele és szalonna-zsíron kevés vizzel megfőzték a valódi szegedi paprikást, melynek illatára rögtön összecsődültek a csárda vendégei: az ablakos, sonkolyos, drótos, vásznas, gyolcsos és miskároló tótok, valamint az ott rostokoló vidéki ló-, disznó- és marhakupecek és egyéb vásározó népek és ezek is részt vettek a lakmározásban. Utána ittak valamennyien s a bőrduda sivalkodó hangja mellett bezzeg eljárta, aki tudta, a *jópálost* és a *toborzót* is.

A Budapesttől Szegedig és Temesvártól Szegedig való *gyorsfuvarozást*, melyről már szó esett ebben az emlékezésben, a budapest—temesvári vonat kiépítése után, a mult század 50-es éveinek végén megszünt. Ekkor keletkezett a *Perl*-féle szállító-cég (az irodája a mai Dugonics-téren volt) és a *Krausz*-féle szállító-cég, melyek a teherárukat a vasutra és onnan a kereskedők üzlete elé erős csődörlovakkal szállították nehéz „stráfkocsikon".

Az országuti csárdák után keletkeztek azután különösen a „kapuk"-nál és vámházaknál a korcsmák, melyek inkább csak arra valók voltak, hogy „stációt" tartsanak bennük az emberek. Leöblitsék az országut porát — mint mondani szokták. Vagy hogy a hetivásárra jövők a korcsma udvarán vagy állása alatt kifogjanak, a széna tetején „hunyván" egy-egy kicsit, másnap pitymallatkor bekocogjanak a piactérre. Ilyen vámos-korcsma volt a „gyevi-kapu"-nál *Urbán* Miska korcsmája, akinél a vásárhelyi hires *Vetrók*, *Kenézek* minden kedden és pénteken este megjelentek tojással, aprójószággal megrakott kocsijaikon, hogy a szerda és szombati hetipiacon kellő időben bent legyenek. Ennek átellenében volt a *Hódi* József korcsmája. Itt is hasonló élet és vendégjárás volt. A mai Vásárhelyi-sugáruton, a Gyevi-utcában volt *Palásthy* Sándornak a *Fölhágó*-hoz cimzett korcsmája. Beljebb, ahol a *Felsővárosi népkör* van most s ahol később *Lippai* Péternek volt közkedvelt, jó polgári vendéglője egész a háboru elejéig, a régebbi időben a hires *Koppantyu* korcsma uralta a vidéket. Igen látogatott hely volt. Vasárnaponkint mise után ott tárgyalta le egy-egy pityóka törköly mellett ügyes-bajos dolgait a felsővárosi gazdaközönség. Az ivószobában nagy hamvvévő lógott le a mennyezet közepéről a billiárd fölött, ahol délutánonkint „piramidet"

játszott az arravaló vendég, az asztaloknál pedig folyt a kártyajáték. *Kovács* József volt benne a korcsmáros, — valóságos Beck Pista típus, hegyesorru rámás csizma, pedrett bajusz, pitykés mellény, spencer stb, — aki később irodatiszt lett a szegedi törvényszéknél. Itt történt meg nem egyszer az a vastag tréfa, hogy az „elázott pasast" kivitte a fiatalság a Lebu-malma mellett levő kerekes-kut nagy vörösmárvány itatójába és megfürdette. Persze alkalmas időben, amikor nem kapta meg a hideg viztől a „hektikát", sőt kijózanodás irányában hasznára is vált az illetőnek.

A *Koppantyuban* az „elázás" nem volt ritka eset. Igen jó bora volt *Kovács* Jóskának, amit bizonyit az is, hogy *Ábrahám* Ferenc nagyfuvaros, akinek a felesége vászonáruló kofa volt a *Páva* előtti piactéren, ha estenden ingben, gatyában átballagott, addig vissza se fordult, mig a 22—23 meszely bor belül nem volt.

A Dugonics-utcában fölkapott korcsma volt *Ujhelyi* kisvendéglője. Jó pincéje és kitünő konyhája volt. Pompás csirkepaprikást, karikára vágott zöldpaprikával a tetején, lehetett kapni. Jó tekepályája is volt. Jobb iparosok és hivatalnokok ütögették benne a fákat és jegyezték fel olykor-olykor, hogy: *N. N. 9 fát ütött,* a szarufák és gerendák oldalára a szaletniban. *Klivinyi* István szürszabó-mester neve minden évben ott büszkélkedett. A Gyevi-utcában volt még *Korom* „sógor" korcsmája is, amely szintén igen sürün hangos volt. A mai Teleki-utcában hires volt *Urbán* Sándornak az iparosok által látogatott bormérője, mely arról nevezetes, hogy nemzedékről nemzedékre maradt a családban. A gyevi-temetőnél, a „kis nyomáson" *Netu* Miska tánchelye volt bormérésssel. Itt gyülekeztek a halászok és mentek ki vasárnap délutánokon a hámszáritóba. *Nacsa* Rozsának pedig a Szent György-iskola mellett volt a hires tánchelye. Nem messze innen (a mostani Nagy-köruton) volt a *Lebu*-féle szárazmalom és előtte a nagy kerekes kut, ahová az egész táj eljárt vizért. Sok csiklandós beszéd esett itt meg a fiatalság között, mig csörögve, nagy lármával szaladt lefelé a láncos vödör. Innen nem messze volt *Lőrinc* Pista korcsmája, ahol a zsindelyvágók és fürészelők csinálták leginkább a nagy forgalmat. A Csuka-utca végén *Tari* Jánosnak a *Rosszködmenhez* cimzett korcsmája a sovány disz-

nó-falkákat hajtó „hajcsároknak" és kupeceknek volt a gyülekező helyük. A nagy mezős udvaron durrogott a karikás-ostor, az ivóban pedig szólt a duda és folyt a bor . . . A meggyérésü legények is ott tartották a báljukat. A mai Liget-utcának, amit akkor Vesszőutcának neveztek, volt a *Birka-kaszinó*, ide régi felsővárosi disznóhizlalók jártak, akiknek a „Cigányparton" volt az akluk. Arról voltak nevezetesek, hogy kislajbi nem volt rajtok. Felgyürték az ingujjukat és onnan szedték elő a százasokat és ezreseket a kártyajátékhoz. A cigánnyal az asztal alatt huzatták a nótát. Megnyálazták a száz forintost és a homlokára ragasztották, mikor leesett, eltehette a pénz. A Csongrádi-utcában (a mai Csongrádi-sugáruton), közel a „deszkás temetőhöz" volt *Babarczi* Pali — csufnevén *Csőke* Pali — bormérése. A felesége komoly és tekintélyes asszony volt, a vendégek „ifiasszonynak" tisztelték. Tánchely is volt a gyepes udvaron. Ácsok és kőmivesek jártak ide, kiknek gyakran esett háborujok az alsóvárosi csizmadia legényekkel. Itt mulatott sokszor *Vajas* Pali is, aki élete fogytáig igen rátartós pötyke ember volt és vagyonának nagy részét eltáncolta és eldinom-dánomozta. Öregségében is ritka jó táncos volt. A háboruskodásnak néhány koponya beverésen kivül székek és üvegek halála volt a vége, amelyekért másnap, harmadnap, kijózanodás után becsülettel megadózott a „győztes" tábor. Nem kellett hozzá Kocor-biróság. A Gyevi-utcában *Halászné*, a jóképü *Trészka néni* árulta a borát és magafőzte finom kocsonyáját. Egyetlen vendég se ment el tőle, akinek azt ne mondta volna: egészségére kivánom! . . .

A Kálvária-utcában *Kocsis* Mártonhoz fürészelők, zsindely-vágók és szekeresek jártak. Az udvarban talpon állva itták a bort üvegekből. Ugyancsak itt volt a *Nagykomló*, ahol a csizmadiák tartották a „lakozásukat". A Kossuth-utcában, a „kislutri" mellett volt a *Céh-ház*. *Fári* István volt a korcsmáros és leginkább iparosok, szücsmesterek tartották benne összejöveteliket. A város ügyeibe, különösen választásokba is beleavatkoztak és számottevő tényezők voltak. A Német-utcában (a mai Atilla-utca) volt a *Zöld-koszoruhoz* cimzett vendéglő, amit „vorspont-háznak" is neveztek. Kupecek tanyáztak itt, kik ha reggel „gábelfrüstükre" beültek, a három órai harangszó is ott találta őket a boroskancsó mellett.

Hires korcsmák voltak még az öreg Szegeden a felsővárosi „Tabánban" a Széles-utca sarkán *Borbola* Miska bormérése, ahová csak jobb gazdák jártak csöndes beszélgetésre. A *Lebák-korcsma* (a mai Pick-gyár helyén), hová a „csámeszon" (dereglye, luntra) érkezett makóiak és magyarkanizsaiak vonultak föl evésre-ivásra. A belvárosban a *Prés-vendéglő*, a mai Engel-ház helyén a Dugonics-téren.

A *Prés-vendéglőnél* kissé időzni kell. El kell róla egy és mást mondani, mert ebben a hires vendéglőben egy olyan „bohém-társaság" székelt, aminő sem azelőtt, sem azóta nem kedélyeskedett Szegeden. Volt ugyan a háboru előtti években egy ugynevezett *Cs. és kir. köztársaság*, melynek szegedi irók és egyéb cigányok voltak a tagjai, *fejedelme* pedig a kedves emlékü *Tömörkény* István, ámde ennek egészen más céljai voltak, mint a *Prés*-ben tanyázó társaságnak. Itt a robot utáni föleszmélés volt az igazi cél, nem feledkezvén meg a gyomorról sem, mely tudvalevőleg ha kellőképpen be van fütve, akkor éled a szellem is, ami tréfás ötletekben, humoros föltálalásokban robban ki. A *Köztársaság* vidám és felejthetetlenül kellemes összejövetelekben meritette ki programmját. Az elnök volt a főmestere, kinek pompás humora állandó derültségben tartotta a „kegyelmes urakat" — miniszter volt minden tag —, kikben szintén fölbuzdult a kedély és ki-kibocsájtották magukból szellemes röppentyüiket. A *Présben* valami *Lang* nevezetü pirosarcu, pisze cseh ember volt a vendéglős. Kedélyes, jó üzletember volt, aki a magyar nyelvvel állandóan hadilábon állott. Nem azt mondta ki, amit akart. Ezenfölül jó humora is volt. A nyelvbotlásnak egyszer majdnem következménye is lett. Egy kötelesmester csacsija legelészgetett a vendéglő előtt, a sáncárok szélén. Lang nézte és némileg megbotránkozott azon, hogy éppen az ő üzlete előtt ordit az állat. Kileste a gazdáját és imigyen szólt hozzá:

— Pácsi, maka az a szamár?!

— Szamár az öregapja — vágta vissza a mester és nagyot ütött mérgében a jószág füle közé.

Ugyancsak neki tulajdonitják azt az anekdótát is, amikor az egyik „abonnense", akit állandóan burgonyával traktált, boszusan vágta Lang fejéhez:

— Veszett volna a hazájában, odakint Amerikában ez a krumpli, mindig ezzel ötet! . . .

Lang hidegvérrel felelte:

— Miért? . . . Hiszen a burgonyánál még kivánni sem lehet jobbat az „unsereine" szegény embernek!

— Ugyan mondja meg wirtshaus mire jó?

— Hát nézze — mondta még „hidegebb vérrel" Lang — a szegény ember bőrét egész életében ugyis nyuzzák az urak, legyen hát a szegény embernek is valami, aminek a bőrét ő nyuzhatja le.

Ezt persze németül adta le a „sógor".

A „bohém-társaságot", melynek a Prés-vendéglő volt a főhadiszállása, *Iszák-regiment*-nek nevezték. A névben benne volt a cél is és általában az akkori idők jellegét teljesen magán viselte. Mi volt az akkori idők jellege? . . . Nem az elkorcsosodás (mert a szegedi nép mindenkoron józan, becsületes, szerény és istenhivő volt), nem a duhajság, hanem mint már emlitettem, a jó mód okozta könnyü élet következménye: a szórakozásra és mulatozásra való hajlandóság, melybe erősen belejátszott a 48-as forradalom utáni idők keserve és az elnyomatás rabsága, melyek hosszu időre összetörték a magyar lelket . . . Alkalmasint igy lesz a magyar akkor is, ha a mai idők nehéz felhői elvonulnak a feje fölül. Ujra folyni fog a bor, ujra kacagni fog a hegedü és szólni a „csöndes" . . . Hiába, ez a magyar temperamentum! . . . Az *Iszák-regiment*-nek volt egy excentrikus és örökkön a bolondságokon nyargaló *vezére*. *Steinhardt* Nácinak hivták. Chirurgus volt. Felcser és borbély, amely fajból a legtöbb különc ember kerül ki. Ennek az volt a szenvedélye, hogy a város nagyivó embereit egy táborba gyüjtse s amelyik fényesebb haditényt mivel az „ivászat" terén, azt sarzsival, cimmel és rendjellel tüntesse ki. Voltak sokan akkoriban (különösen a jobbmódu iparosok között), akik rokonszenveztek *Steinhardt* Náci bolondságával és csak azért is berugtak, hogy bekerüljenek a regimentbe. Ezek közül kerültek ki a káplárok, az árkászok (akik a részeg embert taliczkán hazaszállitották), az ezredparancsnok, az adjutáns stb. Az „inháber" Steinhardt Náci volt. A védszentjüket — mert az is volt! — *Leokádi*-nak nevezték. Az ezredparancsnok *Kiss* István korcsmáros volt, akinek szintén itt a buzapiacon (akkor a Dugonics-tér volt a buzapiac, itt sorakoztak százával a gabonafélékkel megrakott tanyai kocsik, 6 frt volt egy mázsa buza és nem, mint ma, 12.000 K) volt az üzlete. Kiss István

szijgyártó volt eredetileg, az üzlete fölött a forgácscégér is ezért lógott egy bádogszalagokból készült kantáron. Szerette az italt. Alsótanyán volt szép szőlője, tanyája, annak a termését mérte. Más korcsmárosoknak is adott el belőle. *Fonyó* János asztalosmester mikor korcsmát nyitott a rókusi templom átellenében, Kiss István igy bátoritotta az uj vevőjét:

— Ne félj édes fiam, megtanulod te is a korcsmárosságot, mire annyi bort mérsz el, mint amennyi vizet már én elmértem a boromban.

A korcsmárosságtól gyengébb lelkü embernek lehet is „félni". Mert akinek pincérekkel és cigányokkal van egész életén át dolga, annak egy személyben gazdának, lakónak, adófizetőnek, rendőrnek, birkozónak kell lenni és a dzsiu-dzsiu fogásokat is ajánlatos ismerni.

Kiss István a Bach-korszakbeli viszonyok jellemzésére érdekes fölfedezést tett, amit frissiben csak négyszemközt, később azonban már egészen nyiltan mert publikálni. Azt födözte föl ugyanis a spicli- és finánc-világban (melyhez a mai kezd veszedelmesen hasonlitani), hogy a vendéglő- és korcsma-üzletek adózási teherképességét az szerint birálja el a cs. kir. finánc (az *és* akkor még nem létezett), hogy mennyire van kikoptatva a „küszöb". Kiss Istvánhoz több falépcsőn kelletett fölmenni a korcsmaszobába s miután korcsmáját a buzapiacon a szeges-talpu és patkóssarku nehéz csizmás parasztok látogatták, a lépcsők ugyancsak ki voltak vájva a le-följárástól. *Weitzenkorn* urat, a Szegeden elég hirhedtté lett policájfőnököt ugyancsak sokáig kellett „gyomroznia", hogy a „kopói" által kieszelt „tényálladékot" meggyengitse adómérséklés céljából.

És ime most, hogy immár másodszor előrugtatott irásomban ez az ur, egy kis pihenőt kell tartani az *iszák-regiment* ösmertetésében. Olyasféle „pihenő" ez, mint nagy bérházak széles lépcső-följáratainál az ugynevezett „pihenők", ahol leginkább idős emberek vagy asszonyságok meg szoktak állni, hogy „kifujják magukat". Esetleg ha párosával mennek: hogy a beszédjük mondatát befejezzék. Mert bizony jól is esik, meg szükséges is a benn szorult levegőnek kifuvása, vagy a bizalmas beszélgetés, esetleg „pletyka" vagy „szapulás" mondatának a befejezése. Olyan dolog különösen ez az utóbbi, hogy ha el nem mondaná az

ember vagy asszony (talán inkább ez a fajta), hát „kifurná az oldalát".

És itt megint csak meg kell bolygatni a kerepesi temetőben pihenő *Nagy* Sándor (Senex) iró szép emlékét, akivel Weitzenkorn urral vonatkozásban álló epizód megtörtént.

Az 50-es évek végén, egy őszi napon esett meg az a csinynek is beillő „kedélyeskedés", hogy Nagy Sándor az Arany Oroszlán-kávéházban billiárdozott másodmagával az első asztalon. Az irótárs — kiről már szó esett ebben az emlékezésben — akkor természetesen, mint ifju ember, igen pompásan kezelte a dákót, mint mindazon korbeli pesti jogász, ki a *Zollinger-kávéházban* végezte a fiókegyetemet.

A policájfőnök ur (aki a templomtéri Nagy Pálféle „vöröslámpásos" házban székelt és magától értetődőleg igen kellemetlen ember volt a város aprajanagyja előtt), a tekeasztallal szemben egy kis asztalkánál ült és fogyasztotta el az ebédelőtti „stampedli" magyar konyakját, derült arccal élvezte a játékosokat egy darabig, aztán fölkelt és az ablakon kihajolva nézte az akkor is mindig csöndes Oroszlán-utcát (ma Tömörkény István-utca). Ekkor támadt Nagy Sándornak az a „pokoli" ötlete, amit nyomban végre is hajtott s ami általános hahotát váltott ki a közelben üldögélő palánki polgáremberekből. Hangosan elszólta magát Senex:

— Urambátyám, ide vigyázzon, most csinálok egy szép lökést! . . . Sláger oda be! . . .

És csinált egy erős „ugratólökést". A csontgolyó kirepült a billiárdról s egyenesen nekivágódott Weitzenkorn hátsó felének, ahoz a központi részéhez, melyet elbeszélésében maga Nagy Sándor sem fejezett ki körülményesebben. Elég az hozzá, hogy a „műlökés" pompásan sikerült, ugy hogy a nézők közül ki nagy szemet meresztett a vakmerő csinyre, ki pedig lehajtott fővel és eltakart arccal kunkogott az elfojtott nevetéstől.

— No ebből kóter lesz! — jegyezte meg halkan egyik-másik gyöngébb lelkü urambátyám, kik épp' annyira respektálták az akkori nehéz időkben a cs. kir. policájfőnököket, mint a ronda kőmiveslegényt. Wallisch „elvtársat" respektálta Szegeden néhány „begyulladt" ember a fojtó emlékü kommün alatt

azért, mert fölvonultatta a „helyőrséget“ a városháza elé mumusul.

Azonban hát nem lett kóter! . . . Az ötletes és kétségtelenül most hazafiui érzésétől fölbuzdult „kis Petőfi“ odalépett a megslágerezett főnök elé s tisztelegvén a dákóval, annyit mondott:

— Pardon.

Erre a bocsánatkérésre még egy policájfőnökben is volt annyi uri érzés, hogy az előzményeket egyébként is nem ismerve, savanyu arccal napirendre tért a „véletlen“ eset fölött.

Most pedig, ha már itt tartunk és visszakerültünk a régi kávéházi életbe, még két esetet kell megörökiteni abból a maihoz majdnem hasonló gyötrő korszakból, amikor a „dicsőséges és egységes“ osztrák ármádia már levizsgázott Solferinónál és érezték az emberek a hit- és reményfakasztó tavasznak közeledtét.

Az egyik eset egy fogadás volt. Egy vasárnapi napon együtt voltak a szokott vendégek az Oroszlánkávéház külső termének nagy kerekasztalánál. Ez volt a fiatalság asztala. (Ennek természetrajzához tartozik, különösen ha szivta már a főiskola levegőjét, hogy azt hiszi: minden az övé egész a nagy diófáig és szigoruan gondol, ha nem is nagyot, de merészet és azt bizony — olykor egész helyesen — végre is hajtja hamarosan, nem törődve azzal, hogy bele is törhet a bicskája.) Feketéztek és tereferéztek. Odakint a nagyteremben Erdélyi Náci bandája szólt. Beszélgetés közben *Széll* Farkas, a megboldogult debreceni táblai elnök, elkezdte kritizálni a cigányok játékát. Hogy unalmasan, lélek nélkül muzsikálnak stb. A banda élén *Rácz* Móric, az akkori fiatalság dédelgetett kedvence, játszott; érthető tehát, hogy visszatetszést szült a kritika. Kátai Pistát szerfölött bántotta ez, nagyot ütött az asztalra és ezzel a megjegyzéssel kiment a teremből:

— Levizsgáztatom én mindjárt a Móricot!

Mikor visszajött, lerakott az asztalra száz szál gyufát és nyugodtan leült. Odakint pedig egyszerre fölsirt a Móric hegedüje s megindult a nóták áradata. Persze, hogy másképp szólt a muzsika, mint az előbb. Meglátszott rajta azonnal, hogy gazdája van. Egyszerre fölütötte a fejét rá mindenki. Móric pedig eregette a szebbnél-szebb nótákat, régieket és ujakat, egymásután, lelkesen, tüzesen. És telt az egyik perc

a másik után, egyik negyedóra a másik után. Mi lesz ebből? . . . Ez a kérdés ült ki minden arcra. A tekézők lerakták a dákóikat, a kártyázók a kártyáikat. Elült a társalgás moraja is, mindenki hallgatott, mindenki gyönyörködött az egymás sarkába hágó rövidre szabott nótákban, amik közt mindenki megtalálta a magáét. Kátai Pista pedig odabent rakta egymás után a gyufaszálakat a kellő kontrolária mellett. Mikor a századikat odatette a rakáshoz, kisietett a kávéházi terembe, ott átnyalábolta Móricot és össze-visszacsókolta annak örökké mosolygó himlőhelyes pofáját.

— Elég Móric, megvan a száz!

Nem is sirt föl azóta száz nóta egyvégtiben, csak *Urbán* Lajos, a hires *Kukac* hegedüjén.

A második eset ugyancsak itt történt a kártyaszobában. Egy kerekasztalnál adták a bankot. Szekula Jóska, a volt rendőrbiztos, is ott volt (akkor még fiatal diurnista volt csak a városnál) és „zetzolt" a többi kispénzü emberekkel együtt. Addig rakta, mig a legutolsó kis pénze is be nem uszott a bankba. Hogy hányszor esett meg ez a „pech" Jóskán, azt csak a jó Isten tudja, de az bizonyos, hogy ezuttal nagyon nehezére esett. Mert amikor körültapogatta és összekeresgélte a zsebeit és meggyőződött a valóságról, hogy se égen, se földön egy rongyos „hatoska", fogta az országszerte ismert, viharvert, kizöldült, kisárgult „krispinjét" (most körgallérnak nevezik) és keserüen fölkacagott:

— *Igy nevetett Leár király!*

Itt született meg ez a szállóige.

Ez után a kis kitérés után visszatérhetünk az *Iszák regiment* további ösmertetéséhez.

A regiment inháberének „adjutánsa" *Buchperger* István szintén szijgyártó volt. Csufnéven: *Nyúl* Pista. Ennek az apja a horgosi Kárász-családhoz mint férfiszakács került Morvaországból. Később a Dáni-utcában az Olajos-házban korcsmát nyitott. Itt tanulta meg a fia az ivást és a korhelykedő életet. Ám azért nem volt Pista bátyánk „kivetni való" ember, megállta őkigyelme a helyét családnevelésben, munkában egyaránt.

Az iszák-regiment leginkább Felsővárosból a *Koppantyu-* és a *Báthory-korcsmák* vendégei közül rekrutálódott. De jutott a többi korcsmákból is, mert itt is akadtak „hajnaltváró" vendégek. A korcsmázó em-

berek leginkább ugy gondolkoztak akkoriban, hogyha már este, vacsoraidőre nem értek haza, akkor hajnalig nemcsak hogy nem volt érdemes kimozdulni az „együltőhelyből", hanem illetlen is volt haza menni. Mások éjjeli nyugalmát mindig illetlenség volt háborgatni. A regiment tisztikarának a kvaterkázás és tréfaüzésen kivül egyik foglalkozása a favágás volt. Ez nem ugy értendő, hogy kiálltak valamelyik fatelep elé fürészszel és kecskelábbal és elszegődtek fát vágni, mint a hivatásos favágók, hanem elmentek egymáshoz móvába fölaprózni a télirevaló tüzelőanyagot. Talán nem is a nagy szivesség késztette őket erre, hanem a megvendégelés, ami a favágást követte.

A regiment „rekrutálása" ugy történt, hogy akit a tisztikar megtalált valahol az utcán „elázva", azt talicskán haza vitette. (Előbb persze kinyomozván, hogy ki az illető és hol lakik.) A nevét pedig beirták másnap mindjárt az „anyakönyvbe". Ugyszintén annak a neve is bekerült a protokollba, aki a korcsmában az italtól renitenskedett. Sokan, leginkább iparosok és gazdálkodók (mert akkor mind a kettőnek jól ment sora) büszkék voltak, ha bekerültek a nevetségességig komikus gárdába. Viszont másokon meg javitott ez az „eljárás" és kigyógyitotta őket a részegeskedésből. A regimentnek az egész városban hire volt. Tipikus tagjai között mégis a legérdekesebb alak volt az adjutáns ur — *Nyúl* Pista. Őkigyelme még nyolcvan éves korában is megcselekedte azt a följegyzésre méltó virtust, hogy reggeli négy órakor három szál tapasztócigánnyal szerenádot adott a leányának, egy ma is élő, tekintélyes iparos feleségének, elhuzatván a maga kedvenc nótáját:

Ne ugorj ott, ahól árok nincsen,
Ne köszönj ott, ahól szép lány nincsen.

Az akkor még menyecske-asszony persze gyöngéden bevezette a szobába a kirugós öreg urat, a cigányoknak pedig utilaput köttetett a talpukra. Egyszer pedig megcselekedte azt a pajkos dolgot, hogy az unokájának az apósát (aki székesfehérvári németajku vendéglős volt és egy szót sem tudott magyarul) vendégül látván a házánál, egy darabig csak társalgott a kezével — német származása létére egy betüt sem értvén németül — aztán elkapta a rokon karját, meginditotta a zenélő óráját és öregségében is gyönyörü tenor hangjával énekelve a régi verbunkos-nótát:

jobbra kettő, balra kettő — bogárzó! — táncra perdült, mondván:

— Nem tudja ez, hogy hogy mulat a magyar ember!

Egyszer „kibagozott" az öreggel is az inháber ur. Volt a belvárosban valami *Reichardt* nevezetü féldoktor. Chirurgus, felcser vagy orvos, máseféle. Ez Steinhardt Nácit valahol nyakon csipte:

— Kollega ur, mikor küld már nekem nyulat? Maga ugyis olyan vadász, madarász, éhenkórász!

— No majd küldök kollega urnak egy süldőt.

Elment a Buchpingerhez és kurtán csak annyit mondott neki:

— Pista bácsi, ballagjon el Reichardt doktorhoz . . . Ismeri?

— Hogyne, Inháber ur.

— A kutya nyakára szijat akar csináltatni.

Elkocogott az öreg a tetthelyre, beköszönt.

— Mit hozta maka Pista pácsi?

— Hozni nem hoztam semmit, az inháber ur küldött.

Hasát tartotta a német sógor, ugy nevetett.

— Maka megviccelte az a petyár Náci.

— Miért?

— Nyulat kérte tőle és maka küldte . . . Hej, hej, . . . grószártig, grószártig.

Ekkor nagyon megharagudott Nyúl Pista a gazdájára. Még a köszönését se fogadta.

— Csináljon bolondot az öregapjából — mondta duzzogva.

Mikor eljutott Steinhardt füleihez ez a káromkodás, kiengesztelésül egy gyönyörü ébenfa-keresztet és olvasót faragtatott számára, ami az öreg urat mélyen meghatotta és jobbot nyujtott a tréfás borkirálynak. Ezt a keresztet nagy becsben őrizte haláláig. Azután pedig a család örökölte az egyéb értékes relikviákkal együtt. Érdemes lenne a városi muzeumba beszolgáltatni — ha még megvan.

Nyúl Pista, helyesebben Buchperger fia szintén szijgyártó volt. Ő már *Könyvhegyire* magyarositotta a nevét. Érzelemben is magyar, 48-as volt. Szidta a németet, mint a bokrot. Az apja tulajdonságát csak annyiban örökölte, hogy igen jó és szorgalmas iparos volt. Becsületes munka került ki a műhelyéből és

hogy az italt nem utálta. Reggel négy-öt korcsmába is belátogatott ezzel a kijelentéssel:

— Rossz íze van a számnak, a legkisebb üvegbe a legjobbik pálinkából adjon, hátha megjavul.

Aztán megreggelizett otthon, utána bevett Totzernél egy „kis-húst" és ekkor következett a bor. A két decik. Kezefejét dörzsölgetve, állva szopogatta el mindenütt a — medecinát.

Az Iszák-regimentnek csak a neve maradt fönn. Egyéb helyes cselekedetükről aligha tud valaki valamit.

Igen alkalmatos vendéglő volt még a Vár-utcában *Schwartz* Jakab üzlete, mely legjobb „zónázó" hely volt. Állandóan „friss csapolás" volt a sörből. A gazda arról volt nevezetes, hogy a visszajáró aprópénzt egy huzásra kivette a táskájából minden vendégnek. Mire elsorolta, hogy mit fogyasztott, Schwartz a számadással már kész volt és csak azt nézte, hogy milyen pénzt kap, a másik percben már el volt intézve teljesen a *Kóbi, fizetek!* Itt grasszált az ugynevezett *cupflizás* is. Ami abból állt, hogy egyik vendég kivett a gyufatartóból (ma már ennek nyoma sincs a vendéglőkben) egy csomó gyufát és a másik elé tartva, azt kérdezte:

— Páros-e vagy páratlan?

— Mibe?

— A cekkbe.

Aki eltévesztette, az fizette a másik ember tartozását, ami aszerint változott, hogy ki milyen étvágyu ember volt. Akadt olyan is, aki fölülről leig végig ette a reggeli étlapot. És ha sok „korsó" és „vágás" került utána, akkor alulról fölig ette végig a zónákat. Volt pedig néha tizféle is.

Ilyen bolond emberek is akadtak az öreg Szegeden és mégis Ujszeged felől jött föl reggelenkint a nap.

Igen komikus alak volt még az öreg *Mikádó*. Becsületes nevén *Reiniger* Adolf. Ennek előbb az Iskola-utcában volt egy kis vendéglője, azután Renglovics helyébe ment a Szivessy-házba. Jó ember volt, tisztességes ember volt, rút ember volt és peches ember volt. Szép kis vagyonkáját elkorcsmároskodta, azután fölcsapott kucsébernek. Járt igen bús, kétségbeesett arccal üzletről-üzletre és rázván a vendég előtt a számokkal megrakott kis vászonzacskót, folyton ezt hangoztatta:

— Tessék oreság, nyerni fog, mert én pechvógel vagyok!

Hogy is ne lett volna az, mikor nem egy olyan vendége volt, aki „föliratta a cechet".

Egyszer egy társaság mulatott nála egész reggelig. Ettek, ittak, pezsgőztek a jómadarak s mikor fizetésre került a sor, akkor a „legnagyobb legény" azt mondta Reinigernek:

— Ösmer engem Mikádó bácsi?

— Hogyne kérem, hogyne.

— Hát ezt a barátomat? — mutatott a hasonszőrü cimborájára.

— Van szerencsém ismerni, hogyne.

— Hát mink abba fogadtunk, hogy ha ledől a városháza tornya, merre esik? Én azt mondtam, a Széchenyi-tér felé, ő azt mondta, a Feketesas-utca felé.

— Mibe tetszettek fogadni?

— A cekkbe, Mikádó bácsi, a cekkbe, amit itt elfogyasztottunk.

— És mikor dől le a torony?

Hát erre nem kapott feleletet a szerencsétlen flótás, nem is ért rá megvárni a torony eldőlését, mert a háboru alatt ő rá is szükség volt és behivták a — másvilágra!

No és most ha ráemlékezem a *Baross-vendéglőre*, melyet három esztendeig tartott életben a szorgalmas *Strasser* Manó, akkor le is zárhatom a mulatóhelyekről való ismertetést és az azokról való megemlékezést, hogy még rövid néhány sorban szót ejtsek a cigányokról, kik szintén hozzátartozó kellékei voltak a vendéglőknek.

A magyar ember tudvalevőleg mulatós természetü. A mulatozásra való hajlammal együtt jár a könnyelmüség. A magyar is könnyelmü volt világéletében. És amilyen akaratos, dacos, olyan jószivü. Ha szépen beszélnek hozzá és kedvesen kérik tőle a kabátot, odaadja még az ingét is, de ha száz korona követelése van és meg akarják vele röviditeni, akkor ezer koronával is megtoldja pereskedés által.

Ez régi dolog.

Mulatni pedig leginkább cigány mellett szeret. Ennek is odaadja az utolsó fillérét is, ha kedve szerint muzsikál. Az ilyen embert a cigány *lácsó*-nak, „jó vendég"-nek nevezi. A régi világban nagyon sokszor megtörtént, hogy a mulató ember éjfél után minden

„száraz fát dörgölőnek“ száz forintost ragasztott a homlokára és ugy huzatta a legkedvesebb nótáját. A pénzhez addig nem volt szabad hozzányulni a cigánynak, amig az le nem esett. Ekkor is a szájával kellett tartani és ugy muzsikálni. Viszont akadtak italtól megkótyagosodott emberek (mert a bortól, pálinkától előbb-utóbb megkótyagosodik, sőt végérvényesen meg is zavarodik az elme — ezért is ajánlatos attól még kellő időben eltávolodni —), hogy „széles jó kedvükben“, mikor már nem az ember, hanem a szesz parancsolt, fal felé forditották a cigányokat és ugy huzatták velük a nótát. Vagy az asztal alá kergették őket és onnan kellett „hangot adni“, addig, mig nem rikkantott a vendég, hogy — *ácsi!* . . . Ő pedig ezalatt „lerámolta“ az asztalt. Ami annyit jelentett, hogy ami borosüveg, pohár, gyufatartó, kávéscsésze, kis tányér és a piritós-fokhagymás kenyér elfogyasztása után ottmaradt nagytányér volt az asztal tetején, azt a teritőnek egy goromba megrántásával lesöpörte az asztalról. És ha tökéletesen meg volt őrülve, akkor tetejébe a mennyezetről lelógó petróleum-lámpát is leütötte. Külvárosi korcsmákban nem ritka eset volt az ilyen. És az volt benne a legérdekesebb, hogy mindezekhez jó képet kellett vágni a korcsmárosnak és nagy készséggel eltakarittatni az álmos cseléddel a cserepeket, üvegdarabokat, az asztalra tiszta teritőt tenni, borral, borospohárral együtt, hogy reggelig még egyszer-kétszer megismétlődjön a „hecc“. Mert csak „hecc“-nek minősitették az efajta komiszságot az emberek és maga a vendéglős is, aki természetes, hogy ilyen esetben „duplán fogatta a krétáját“.

Az ilyen durva hencegések persze ritkaságszámba mentek. A rendes napi mulatozás más formában intéződött el, amiről szintén aligha van tudomása a mai, e tekintetben okosabb ifjúságnak, kik piccoló *kapuciner* vagy *fekete* és annál több pohár viz mellett fosztják meg magukat — egészségük rovására — az üditő éjjeli alvástól. (Ezért nem ismeri a mai fiatalság a napnak leggyönyörübb szakát: a kellemes, szelid és illatos korareggelt.) Az emberek legtöbbjének meg volt a szokott vendéglője vagy kiskorcsmája, ahová estenden ellátogatott egy *spriccerre*. Az ifjuságnak leginkább olyan kiskorcsmája volt, ahol a bormérő lánya szolgálta föl csillogó pohárban az italt egy-egy kedves tekintet kiséretében. Persze, hogy ez a bor job-

ban izlett, mint amit öreg, tubákos korcsmáros vagy álmos korcsmárosné szolgált föl.

A spriccerből néha kettő lett, néha három is. Aztán ha hajlandóság mutatkozott az egyazon asztal körül ülő ösmerősöknél a „kimaradás"-ra, akkor valamelyikök megzörgette a pohár fenekével az asztalt s vagy a hüvelykujjával jelezte (ott, ahol értették ezt a jeladást), vagy szóval adta tudomására a korcsmárosnak:

— Egy liter bort!

A vendégeit ösmerő korcsmáros ebből megértette az emberek szándékát és a liter bor mellé annyi borospoharat vitt, amennyien egy társaságban voltak. És megkezdődött a *fejibe-ivás*. Ez is ösmeretlen fogalom már a mai korcsmábajáró emberek előtt. Annyit jelentett, hogy a koccintás után mindenki egyformán ivott, a nóta vége pedig az lett, hogy az összes költséget annyi részre osztották, ahányan voltak és kiki a maga „fejét" fizette meg. Ennek másnap rendszerint fejfájás, „katzenjammer" és naplopás lett a következménye. Igy lett megrögzött szokássá a hétfői „blaumontág" és az ugynevezett „szent-heverdel-nap", amikor, különösen az iparoslegények, szivesen elmentek volna a „dolog temetésére".

Nagyobb „kirugások a hámból" névnapok alkalmával, március 15-én, Haviboldogasszony napján, továbbá Kossuth Lajos emlékére Lajos napján történtek. József, Sándor, György, Mihály és András napok után sok „garos" embert lehetett találni a városban, kik halászlével, savanyu tüdővel, káposztalevessel és, ami a fő: söritallal „kurálták" magukat, olykor alapos kállátóval fejezvén be a „másnaposságot" és a „kalap alatt való hálást". Havibucsukon minden rangosabb alsóvárosi háznál főtt a jó ebéd, csirkepaprikás csipettel, sült a kaproslepény, almásrétes és jóelőre készen várta a vendégeket az uborkalé. A csőveskukorica néhol egész üsttel főtt.

Szokás volt az öreg Szeged vidám életében a „kaszátrum" is, muzsikaszóval kiserni haza a vendéget a „tett-helyről" és otthon folytatni a mulatást citromos forraltbor mellett egész délig.

Ebben a mulatós világban persze mindig volt a városban elegendő cigánybanda. Részint jónevü, a magyar népdal-költészetet remekül érvényre emelni tudó zenekarok, kik zenei tehetségükkel és képzett já-

tékukkal dicsőséget szereztek európaszerte a magyar dalnak és zenének. És szép díjakkal tértek vissza külföldi hangversenyekről; elismeréssel és fényes jutalmazással idegen államok fejedelmi udvaraiból.

A szegedi cigányok ősidőktől fogva Felsőváros laknak ugyszólván egy rakáson. A Liget-, Rom-, Hobiártbasa- stb. utcák által határolt városrészben, ott, ahol a Cipő-, csizma-, papucstermelő szövetkezet gyára van. Ennek a háta mögött hosszabb kiterjedésü liget, tul rajta tó van, amit *Cigánytónak* neveznek, itt telepedtek le a cigányok és élnek rendszeres polgári életet. A fiataljai nem vallják magukat „cigányok"-nák, — szerintük *népzenész* a nevük. Zenekarba csoportosulva, a banda, vagy ujabban *zenekar* a mult század elején keletkezett. A régi bandavezetők (primások) közül valami *Vendel* nevü öreg cigány emléke maradt fönn a *romok* (magyarul cigányok) között. Ennek Tóni nevezetü fia volt, akit ugy emlegetnek, mint „prima játékost". Továbbá *Laci bácsi*-é, ki vasár- és ünnepnapokon Tápé községbe járt ki a 3—4 szál emberből álló bandájával muzsikálni táncholyeken. Azután az öreg *Nánó* primás neve, kinek szereplése a forradalom idejére esik.

A forradalom utáni időben id. *Erdélyi* Náci nevével találkozunk, kinek jól fegyelmezett és kitünően játszó bandája volt. Ez volt az „első" banda Szegeden. Bálakban, mulatságokban, kávéházakban ebédutánonkint ez a zenekar játszott közmegelégedésre. Tizennégy tagból állt és minden szükséges hangszer képviselve volt. Az öreg Náci-bácsi egyszer csak itt hagyta a dicsőséget és öngyilkossággal kimenekült az árnyékvilágból. Helyébe a fia, ifj. *Erdélyi* került, akinek társadalmi müveltsége is volt és a hegedüjátszásban való kiképzést a zeneakadémiában nyerte. A polgárság csak „kis Náci"-nak nevezte és akkoriban nem volt párja Szegeden a billiárd-játszásban. Egy folytában „megcsinálta" a száz karambolt. A hegedüt mesterien kezelte, ugy hogy egy alkalommal föllobbanván benne a cigányvirtus, a *Zrinyi*-ben odalibbent a hires *Patikárus* bandához és elkérte a primástól a hegedüt. Persze, hogy olyan fenomenálisan játszott, olyan tüzzel vezette a bandát, hogy amikor letette a vonót, Patikárus a közönség szemeláttára átnyalábolta Erdélyit és elragadtatással mondta neki:

— Akármilyen szőke vagy is öcsém, cigány vagy te, még pedig a javából.

Zenekarával bejárta Európát, sőt egyizben Amerikában is kint járt. Budán a Rác-fürdőben fejezte be művészéletét egy revolver-lövéssel.

Ekkor került az „első banda" élére *Erdélyi* Kálmán, aki inkább a müdalokat kultiválta, ezekkel kedveskedett a közönségnek. Ma, mint a régi dicsőség elhalványodott árnya él csöndesen, elvonultan felsővárosi magányában. Ifj. Erdélyi Náci halála után néhány évig nagyban emelte a zenekar nivóját *Páczi* Jancsi, a Szentesről idekerült, széptehetségü szőke cigány, aki Nácivel sógorsági viszonyban volt. Az „üveghangot" ő mutatta be először Szegeden.

A másik elsőrendü banda primása a Félegyházáról Szegedre származott *Onódi* Kálmán volt. Ez használta legelőször Szegeden a „hangfogót". Kitünő játékos volt. Kövér, pocakos ember léttére hajlongás helyett csak mosollyal fejezte ki a közönség iránt való tiszteletét. Segitőtársa az összes cigányok fölé emelkedő *Urbán* Lajos (gróf *Ráday* Gedeon által elnevezett *Kukac)* volt, aki évtizedekig kedvence volt és ma, öregségében is szivesen látott cigányprimás Szegeden. Urbán Lajos szeretetreméltó modoráról, szokásairól, zenei talentumáról, a népdalok szinte páratlan interpretálójáról, az angol, francia, német és a többi országok zeneversenyeiről diadallal hazakerült cigányprimásról (egy Párisban nyert aranykoszoru — mint első dij — a városi muzeumban őrzi dicsőségét), aki a török szultán udvarában is heteken körösztül játszott bandástul — egész fejezetrevalót lehetne és illene irni. Ezek egyrészét azonban már időnkint fölsorakoztatták a szegedi ujságok és igy csak annyit szükséges róla fölemliteni, hogy rajta is beteljesedett a közmondás: *primásból bőgős* lesz. A zenekar, mely nimbuszát nagyrészt neki köszönheti, pár év előtt a banda éléről leültette a zenekar háta mögé, majd sok apró tüszurás, intrika és kellemetlenkedés után — nem az ő szégyenére — „kinézte" dicsősége helyéről. Azóta csendes rezignációval, a megbántás keserüségével és minden vád elfojtásával jár esténkint ösmerős, öreg vendéglőkbe és kávéházakba elsirni, elzokogni a régi szép magyar nótákat, melyek az ő hegedüjének halálával lassankint el fognak szintén halni, kivéve amelyek kottán meg vannak örökitve.

Most játsza, játszogatja *Kukac* a hattyudalait. Nyirettyüjén sok szép bánatos és vig magyar nóta sir föl, melyek magyar lélekben születtek, magyar ajkon éltek és a pusztuló magyar élet romjain fognak végképpen elcsöndesedni. És a jövendő kor az apák regéléseiből tudja majd meg, hogy élt itt a Tisza-partján egy szelid szőke cigány, akinek hegedüje ugy sirt, mint a csalogány, akinek szivéből gyöngyök peregtek, szeméből könnyek csordultak, mikor eljátszotta:

Ne sirj, ne sirj Kossuth Lajos.

Urbán Lajossal együtt aratta a babérokat *Fehér* Poldi. Ez nem volt cigány. Intelligens zsidóember volt. De a hegedüjében annyi varázserő rejtőzött, hogy aki egyszer meghallotta szivhezszóló játékát, az el volt ragadtatva. A párizsi világkiállitáson, mikor elmuzsikálta bandája élén a *Repülj fecském* Nyizsnyai-nótát, a világ minden részéből összesereglett zenészek versenyjátékait hallgató óriási közönség tapsviharba tört ki, jelezvén ezzel a legilletékesebb zsüri egyhangu birálatát — az első dij odaitélését. Nagyszerü esemény volt ez akkor, Szegeden is meghatva köszöntötték a diadalutról hazatérő fehérbőrü cigányokat. Ekkor volt in flóribus *Juránovics* Ferenc, a szegedi vendéglősök nesztora, kinek a kiállitáson „szegedi halászcsárdája" volt, *Nyáry* Pista, a hires halászmester főzvén a halászlét, ami természetesen igen kapós volt a „müvelt franciák" hazájában.

A „második bandát" *Gilagó* kezelte. Ez is magyar ember volt, az apja vizimolnár volt a Tiszán s mert a fiunak „topa" lába volt, munkára, mesterségre nem adhatta, hegedüt nyomott a kezébe és kitanittatta muzsikusnak. Érzésben is magyar volt Gilagó. Atillában, lakkcsizmában járt és aranyrojtos nyakkendőt viselt. A fején pedig darutollas pörge-kalapot. A zenekara is kedvelt volt. Ezzel körülbelől egyértékü volt *Ponya* Jani primás bandája, akiről a nép ajkán nóta is támadt:

Ponya Jani hegedüje szépen szól . . .

Dankó Pista népköltő apjának, *Dankó* Istvánnak is eléggé jól „stimmelt" zenekara volt s az öreg sokkal jobb játékos volt, mint a nótafa. Dankó leginkább egyedül járt. Külvárosi korcsmák ajtóit nyitogatta és örökkön szomoru arcával megállt a füstös ivók sarkában, játékos lelkével várva, hogy „rendel-

jenek". Rendeltek is fölgyürt inguju munkások, oda dobván a bántó kiszólást:

— Van egy hatosom dáde, huzd el, ha tudod azt, hogy:

Most van a nap lemenőben . . .

Nagyot rándult a költőcigány válla, égő szemei fölcsillantak arra a szóra — ha tudod!. . . és eljátszotta lelkéből fogant gyönyörü nótáját. És nyomban betakarta a hegedüjét, utálattal hagyta ott a durva társaságot. Még az „egy hatost" is ott hagyta — noha ebben az időben nagyon rá volt szorulva.

Voltak azután az öreg Szegeden ugynevezett „kocabandák", melynek tagjait egyszerüen csak „vályogvetőknek" gunyolták. Ilyen volt az öreg *Csucs* bandája is.

A Murka-család tagjai voltak legrégibb uri-cigányok. *Gondi* Márton, *Hasi* Kálmán, *Csikalló* (ezek kistermetüek voltak) szintén ösmert népzenészek voltak Szegeden.

A régi viszonyokkal nem ösmerős emberek között talán az a kérdés is fölvetődhet, vajjon mivel töltötték el az emberek az időt a korcsmában? Ivással, nótázással, tréfálkozással, pertu-ivással, muzsikáltatással? . . . Hát igen, ezekkel . . . És egyéb együgyü dolgokkal. Nyáron például kuglizással, amelynél leginkább a „magán"- és a „közös-kriegsparthie", továbbá a „zsinór" dominált. A jó dobókat „favágók"-nak nevezték. Télen pedig kártyázással. „Márjással", „preferánsz"-szal, „klabriász"-szal és „ferbli"-vel, „huszonegy"-gyel. Továbbá hallgatták *Fürj* Miska éneklését. Ez egy 10 esztendős árvagyerek volt és szép csengő hangjával magyar népdalokat énekelt egy-egy „hatoskáért". Egyik korcsmából a másikba ment, énekelt egészen záróráig. Dacára ennek, nem züllött el a fiu, jóravaló iparos lett belőle. Fürj Miskának egy másik konkurrensa is volt, a gittáros vakasszony, akit az ura vezetett korcsmáról-korcsmára. Kedvelt szórakozás volt a kucséberrel való játszás. Akadt egyszerübb és könnyelmü munkás, aki egész heti keresetét eljátszotta, viszont el is nyerte a kucsébernek az egész „boltját". A vége pedig az lett, hogy jót mulatván ezen az ostoba pazarláson, potom áron ismét eladták a szorongó kucsébernak a tőle részletekben elnyert „boltot". Akkor még „Jenidge"

és „trapezunti“ cigarettákat füstöltek az emberek és „vévé-szivart“ szivtak. A „fejibe való ivás“ költsége egy-egy koponyára nem esett többe, mint 50—60 krajcárba. Három-négy forintból megvacsorázhatott, torkig ihatott, cigánnyal is huzathatott nótát a magyar. Egy liter bor ára 18—20 krajcár volt, egy üveg szóda 4—5 krajcár.

Olyan vendéglős is akadt — mint többek között *Zsarkó* Gyula „Körtéhez“ cimzett belvárosi korcsmáros —, aki éjfél előtt egy-két cimbora kivételével kizavarta a vendégeket az üzletéből és ő maga mulatott cigány mellett hajnalig, akkor ment el a kávéházba — feketézni.

Ennek a körülbelül *korrajz*-nak is beillő s a tervezettnél hosszabbra nyult emlékezésnek befejezésénél érdemes megállapitani, hogy az öreg Szeged vendéglői és korcsmái, dacára hogy nagy számban voltak, a város erkölcsi életére nem voltak hátrányos kihatással. A zsenge ifjuságot — kiket ma törvényrendelet véd a nyilvános helyek látogatásától, — nem fogadták be a korcsmák. A régi korcsmárosokban és természetesen a mostaniak közül is sokakban volt és van annyi tisztesség és kötelességérzet, másrészt az anyagi helyzetük folytán sem voltak annyira kapzsiak, hogy a gyermekek filléreit elfogadják. Ha akadtak gyermekek (amint hogy akadtak is a vásottabbak közül), kik kiváncsiságból bemerészkedtek valamelyik bormérésbe, azokat feddő, goromba szavakkal utasitották ki a tulajdonosok.

Szeged népe egészen a világháboruig erkölcsös, istenfélő és vallásos volt. Csak egy rut hibában szenvedett mindig s ez a nagy hibája a — káromkodás. A régi emberek büne, hogy azt a fenyitéket: a nyilvánosság előtt való kipellengérezést, kallodába való zárást, pénzbüntetést (ami akkor sokkal sulyosabb volt, mint manapság) és testi fenyitéket, melyet még Dugonics András idejében elég gyakran alkalmazott a városi, nem folytatta és nem folytatja ma is. A humanizmus jelszava sok szükséges és hasznos dolgot ad akta tett. Idegen ember ha Szegedre kerül, elszörnyülködve hallja, különösen a piacokon divó nyilvános káromkodást és botrányokozást.

A ledérséget szintazonképpen megvetéssel itélte el a nép. A nők azon részét, kik a mai félmeztelen divatnak megfelelően öltözködtek, nyilvánosan megbé-

lyegezte, sőt sulyosan üldözte is. Az ide tartozóknak nem volt szabad még az utcán sem megjelenniök és ezért leginkább fiakkeron mertek nyilvánosság elé menni. A fiakkert — mint jeleztem — ezért bojkottálta a nép és még lakodalmak alkalmával sem vette igénybe. A kórháztól is idegenkedett, ugy értékelvén a nagy sárga házat, — melynek alapját *Pozsonyi* Ignác (utca is van róla elnevezve Rókuson) vetette meg — hogy ahová „ilyen" nők kerülnek, oda ő a félvilágért se megy be.

A vendéglők és korcsmák, a társasélet kellemessé tevésén kivül, még kulturális feladatot is teljesitenek. A népkörök, egyesületek, különféle asztaltársaságok, melyek kevés kivétellel könyvtárat is tartanak fönn, ezenkivül mind élénkebb és nevelő hatásu programmból álló összejöveteleket rendeznek és elősegitik a nemes értelemben vett szociális törekvéseket. Azonkivül elsősorban vannak hivatva az idegenforgalom emelésére. Oda, ahol tisztességes szállást, elfogadható ételt és italt nem találnak az emberek, nemcsak nem mennek szivesen, de ott egyáltalán nem időznek.

A fődolog, hogy a korcsmárosokat és vendéglősöket ne csak a törvény őrizze, hanem a saját lelkiismeretük is.

Mielőtt lezárnám ezt a munkámat, még egy vallomást kell tennem. Mint ennek az emlékezésnek az elején irtam, egy „kávéházi-keresztelés" alkalmából született meg bennem az az ötlet, hogy két-három folytatásban megemlékezem az egyetemi ifjak szép és értékes hetilapjában, az *Uj Élet*-ben a vigságossá lett eseményről és nyomtatásba adjam azokat a kiemelkedőbb reminiszcenciákat, melyek mint tarka lepkék rajzottak a lelkemben azon az estén, amikor *Juhász* Gyula a nemes patináju nagy költő elmondta érdekes politikai szüzbeszédét a „Leányká"-tól fölhevülve és inkább a „Leányká"-nak mondva azt, noha azzal a szándékkal, hogy a „komaasszonynak mondom", de a koma is érthet belőle". (Ez is egy érdekes kulturtörténeti adat lehet egykoron, adja Isten, hogy mennél később, mert Juhász Gyula, aki eddig teljesen „szeszmentes" volt, itt került először ismeretségbe és barátságba a gyöngyöző, idegen talajból fakadt „Leányká"-val és később a biborosarcu „Ménesi"-vel.) És jöttek, egyre gyülekeztek emlékezésem immár letörpült kunyhójából a tarka pillangók és belekivánkoz-

Raktár, kb 105

tak a hibátlanul szedett garmondsorokba, hogy ők is éljenek, ők se pusztuljanak el . . .

Bele is szedegettem őket, hadd maradjanak meg, mint gombostüre tüzött példányok. Ugy vélem, nem csufitottam vele az öreg Szegedet, ha akkor érdekesek és igazak voltak, érdekesek maradhatnak a jövő nemzedék előtt is, kik ha vénülő fák árnyékában ünnepdélutánon kezükbe veszik ezt az igénytelen kis füzetkét, fogalmat alkothatnak maguknak arról, hogy milyen volt az öreg Szeged ebben a vonatkozásban.

József Attila Tudományegyetem Könyvtára SZEGED

B 64760